

שם התלמיד _____

שם בית הספר _____

לומדים להצליח

לקרוא, להבין ולכתוב עפ"י ההישגים
הנדרשים בחינוך הלשוני

השפה החמישית
ציפי משולם

ספר זה מבוסס על "ארגז הכלים" של ציפי משולם

Copyright© 2011

All rights reserved to the author

No part of the publication may be reproduced in any form or by any means.

הספר אסור לצילום!

© כל הזכויות שמורות

אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר מידע, לשדר או להקליט בכל דרך או בכל אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני אחר כל חלק שהוא מהחומר בספר זה. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בספר זה אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מאת המו"ל.

אנו מתנצלים בפני מחברים שאת שמותיהם לא מצאנו, ולפיכך התפרסמו יצירותיהם ללא שם הכותב. אנו מתחייבים לפרסמן לכשנתעדכן.

מהדורה ראשונה

הודפס בתל-אביב, יולי 2011, תמוז תשע"א

ג.ה.י שיטות למידה בע"מ

"לומדים להצליח" בע"מ

פקס: 03-5364462, נייד: 050-5705121

Mail: zn23350@bezeqint.net

אתר: www.lomdimzipi.com

עריכה לשונית: דפנה גול

אפשר לרכוש ספר זה

אצל "לוני כהן בע"מ".

טלפונים: תיתי (אחראית שיווק): 03-9522326

מרכזייה: 03-9518418

פקס: 03-9518415

להדרכה: להתקשר לציפי משולם 050-5705121

תלמידים שלום רב!

ספר זה הוא למענכם. מובאים בו כלים שיסייעו בהגשמת המטרה העיקרית שלנו, המורים: ללמד כל אחד מכם להיות לומד עצמאי.

התחומים הנלמדים בספר

א. **הבנת הנקרא** – בספר תיחשפו לטקסט העיוני, לטקסט הספרותי ולטקסט המפעיל. המאמרים מסודרים על-פי רמות קושי. ההבדלים בין הרמות נובעים ממורכבות הטקסט (כמות חסמי הקריאה, מורכבות המשפטים ואורך הטקסט). דרגת הקושי מסומנת בכוכבים (כוכב אחד לרמה הקלה, שלושה כוכבים לרמה הגבוהה).

ב. **הבעה בכתב** – בארבע השנים הראשונות בבית הספר - מכיתה א' עד כיתה ד' - כתבתם טקסטים ספרותיים. השנה תכתבו גם טקסטים עיוניים.

ג. **ידע לשוני** – הנושאים הלשוניים בספר נלמדים בהקשר לטקסטים. ככל שתצברו יותר ידע לשוני, יהיה לכם קל יותר לשפר את ההבנה ואת הכתיבה.

ד. **ארגון הידע** – עם השנים הצטבר לכם ידע רב. ארגון הידע יעזור לכם לשמר את הידע בתבניות זיכרון. כך תוכלו לשלוט על כמות הידע המצטבר ולהשתמש בו בתבונה.

דגש מיוחד מושם בספר על העשרת השפה. תפגשו בביטויים ממשלב ספרותי, ניבים ופתגמים. למדו אותם, רשמו אותם ב"פנקס סופרים", והשתמשו בהם בכתיבתכם ובעת שיח ציבורי.

למידה יעילה ומהנה!

ציפי משולם

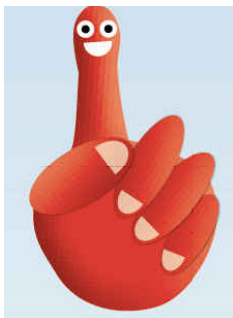
מושגי יסוד

פסקה	=	רצף משפטים הבנויים מ... א. רעיון מרכזי אחד; ב. משפטים התומכים ברעיון.
קטע	=	משפט פתיחה, שתיים-שלוש פסקות תוכיות ומשפט סיום.
מאמר	=	פסקת פתיחה, שלוש פסקות תוכיות ואף יותר ופסקת סיום.
סוגה	=	סוג ספרותי; קבוצה של יצירות ספרותיות שייכות לסוגה מסוימת על-פי מאפיינים משותפים.
תומכים	=	משפטי נימוק, הסבר, תיאור, פירוט ודוגמה הבאים להבהיר את הרעיון המרכזי.
מבנה רטורי	=	רעיון + נימוק + הסבר + דוגמה.
רעיון מרכזי (ר"מ)	=	משפט מכליל קצר שתפקידו להעביר מסר. טענה. יש רק אחד מסוגו בפסקה.
נימוק	=	נכתב אחרי הרעיון המרכזי או אחרי כל משפט שיפוטי המחייב הנמקה.
הסבר	=	תפקידו להרחיב את הרעיון או את המשפט שלפניו.
פסקה מודלית	=	פסקה על-פי המבנה הרטורי של אריסטו.
"דיאלוג עם טקסט"	=	פעילות שבה הקורא מנסה לשחרר את כל החוסם אותו מלהבין את הנקרא.
"חסמי קריאה"	=	כל המקשה על הקורא להבין את הנקרא, כמו מילים, מאזכרים, סימני פיסוק, קשרים.
ממדי הבנה	=	אמצעים העוזרים לבדוק את מידת ההבנה של הקורא.
סת"מ	=	סיום, תוצאה, מסקנה

סימני דרך...

להלן סימנים שילוו אתכם לאורך הספר. הדפים הצבועים בירוק הם דפי הבעה בכתב. הדפים הצבועים באפור עוסקים בידע לשוני.

תזכורת

ביצוע משימות

תוכן העניינים

<u>עמ'</u>	
1	שירים לתחילת השנה
5	שאלת שאלות
5	* בנק מילות שאלה
10	* בנק מילות הוראה
15	ממדי הבנה
22	הטקסט העיוני : סוגות / תת סוגות
23	כיצד נשפר את הבנת הנקרא ?
27	* מילים לא מוכרות
32	* מאזכרים
34	* סימני פיסוק
43	* מילות קישור
52	ידע לשוני – זמנים וגופים
56	טרום קריאה
57	תוכן סמוי – טקסט עיוני
58	* כיצד נדע מהי מטרת הטקסט
68	הבעה בכתב
68	* זיהוי ומיון של סוגות
70	* זיהוי מבנה של פסקה
86	* כיצד מנחסים משפט מכליל?
91	* כיצד כותבים הסבר?
99	* הפסקה כבסיס לכתיבת תשובה
104	העשרה לשונית
113	ידע לשוני – ה"א הידיעה
116	הטקסט הספרותי
122	* תוכן סמוי בטקסט ספרותי
124	* מה ההבדל בין נושא, רעיון, מסר?
136	ידע לשוני – שם המספר
139	טקסט ספרותי אמצעי לאפיון דמות
151	המכתב
158	פסקת טיעון
166	* מכתב רשמי בדגם פסקת טיעון
176	תמצות
197	טקסט בלתי רציף
201	טקסט מפעיל
215	נספחים

שירים לתחילת השנה

סוף זה תמיד התחלה / לאה נאור

סוף זה תמיד התחלה

של משהו אחר

- טוב יותר?

- רע יותר?

- לא יודעת מה יותר

משהו אחר

כשהדרך נגמרת מתחיל איזה שביל

כשהלילה נגמר אז **הבוקר** מתחיל,

כשנגמרת שעה, עוד שעה מגיעה,

רק **בסוף הידיעה מתחילה השגיאה**.

סוף זה תמיד התחלה של משהו אחר.

יש תמיד יום מחר לכל יום שעובר

כל חלום משומש מחליפים באחר.

כשנגמרת שנה, עוד שנה מתחילה,

כל תשובה מתחילה רק בסוף שאלה.

כי סוף זה תמיד התחלה של משהו אחר.

כשהסרט נגמר החיים מתחילים,

הצלילים מתחילים כשאין כבר מילים.

כשנגמור את הצליל אז נתחיל צליל אחר.

כשנגמור את השיר אז נתחיל לדבר.

סוף זה תמיד התחלה של משהו אחר.

טוב יותר? רע יותר?

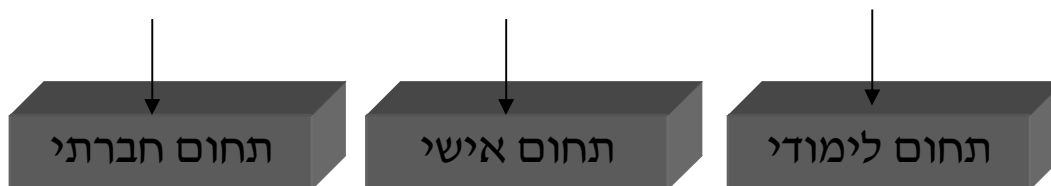
לא יודעת מה יותר.

משהו אחר.

סוף זה תמיד התחלה: משימות

1. אילו השערות עולות לגבי תוכן השיר, כאשר קוראים את הכותרת "סוף זה תמיד התחלה"?
2. המשוררת מציינת "סוף" ו"התחלה", המתייחסים למצבים שונים בחיים. ציינו חמישה מהם.
3. הוסיפו בית ברוח השיר, המציין "סוף והתחלה" על-פי ניסיונכם.
4. מהו המסר בשיר?
  - א. בכל סוף תהליך מתחיל תהליך חדש.
  - ב. בחיים קיימת מחזוריות.
  - ג. סיום של פעילות הוא מצב ארעי.
  - ד. כל התשובות נכונות.
5. איזו תחושה עולה מהמשפט "סוף זה תמיד התחלה של משהו אחר"?
  - א. סיום
  - ב. קושי
  - ג. תקווה
  - ד. בעיה
6. בתחילת השיר מופיע המשפט "סוף זה תמיד התחלה של משהו אחר" בצורה קטועה. לעומת זאת לקראת סוף השיר המשפט כתוב בצורה שלמה. הסבירו את ההבדל, לדעתכם. (רמז – בתחילת השיר הכותבת מהססת לגבי האמירה, אבל בהמשך...)
7. אנו בפתחה של שנה חדשה, התחלה חדשה. הגדירו לעצמכם יעד לסוף השנה בשלושה תחומים: לימודי, אישי וחברתי. (כתבו את תשובתכם בצורה ממוקדת, ולא כללית).

שוב נתחיל מחדש / נתן יונתן

נטפים אחרונים של מטר ואיר
מלחך ודורס ברקס החר
עוד סיון, כמובן!
ותמוז הנמחר
והלוח שִׁלְנו הולך ונגמר.

אז יבוא חדש אב, מאהב בדרךיו
בשמשו השופך אגמים של זהב
והלילה מלא צרצרים וכוךב
וקיצי ופרוע וחם.

אז אלול. אחרון במדרון התלול
קצר ימים ונושף עם לילו התלול
עוד תקיעה,
עוד תרועה,
עוד שברים, ועגול
השנה שעברה יסגר במנועול.

מתחילים מחדש. למה לא? מה זה רע?
גם הזמן לפעמים מתבלבל בספירה
גם הגל אל החוף מבקש חזרה
גם תבת הזמרה שרה שוב את שירה.

שוב נתחיל מחדש, שכלם מתחילים
ננגן את השיר באותן המלים
שאינן מתעופות לעולם, כגלים
השבים בלי חדל
אל היס הגדול
אל חולות החופים התלולים...

שוב נתחיל מחדש, שכלם מתחילים;
החורש, האוסף, המשורר, העלים
הנופלים עם הרוח, פניני-הטללים
והגל החוזר אל חופיו התלולים.

מתחילים כמובן, גם ירחי השנה;
תשרי וחשון וכסלו
סתו חדש ריחני מתישב בגנה
להביט איך החרף חולף.

ורואה איך גני התפוח נורא
עפים אחרי הקטיף.
איך הרוח פולש לברכה הקריחה
וחורש על פניה קמטים.

וכבר בא וחובט המטר של טבת,
ואחריו חדש שבט ופרחיו
ואדר, הססון איך פותח רוכסן
לשרב החמסן של ניסן...

שוב נתחיל מחדש: משימות

1. המשורר סוקר את חודשי השנה.
רשמו את חודשי השנה המוזכרים, וציינו שניים ממאפייניו על-פי השיר.
חשבו על מאפיין נוסף לחודש שציינתם, וכתבו אותו.
2. בשני הבתים האחרונים מדגיש המשורר את שגרת החזרה – ההתחלה מחדש. מה, לדעתכם, יחסו של המשורר לתהליך זה? הוכיחו את תשובתכם מהשיר.
3. אַחַד האמצעים האמנותיים הבולטים בשיר הוא **גלישה**.
  - א. מהי גלישה?
  - ב. מצאו גלישה בכל אחד מהבתים.
  - ג. מה, לדעתכם, תפקיד הגלישה? (רמז: נושא השיר)
4. בבית השביעי מבנה מיוחד. ציינו אותו. מדוע, לדעתכם, נתן המשורר לבית זה מבנה שונה?
5. זהו דימויים בשיר, העתיקו אותם, וציינו את תפקידם.
6. המשורר נותן לדוממים תכונות של אנשים חיים. כיצד נקרא אמצעי אמנותי זה? ומה תפקידו?
7. האם יש רעיונות משותפים בין שני השירים "**סוף זה תמיד התחלה**" ו "**שוב נתחיל מחדש**"? אם כן, מהם?

שאלת שאלות "בנק" מילות שאלה

מילת השאלה	הפעולה הנדרשת	מילה / ביטוי מרמז	דוגמה
מדוע?	לחפש סיבה	כי, כיוון ש..., מפני ש...	הילד הצליח כי השקיע עבודה רבה. מדוע הצליח...?
כיצד?	לחפש אופן, מצב	מילה מתארת פעולה, קשורה לפועל	הלכנו לאט. כיצד הלכנו? הם קראו יפה. כיצד קראו?
כמה?	לחפש כמות	מילה שהיא שם מספר, מופיעה לפני שם עצם	חמישה נערים הצליחו לטפס מעל החומה. כמה ילדים?
היכן/איפה? לאן? מאין?	לחפש מקום או אירוע	ציון מקום או אירוע	הילדים הגיעו ליום ההולדת של ערן. לאן הגיעו?
מי? מי הם?	לחפש בני אדם, בעלי חיים או צמחים	מילה המייצגת אנשים, בעלי חיים או צמחים	השומרים זיהו את הפורץ. מי זיהה?
מה? מה הם?	לחפש שם עצם הצמוד לפועל	שם או ביטוי הקשורים לפועל	המורה אמרה שיש להתכונן לקראת החגיגה. מה אמרה המורה?
איזה? איזו? אילו?	לחפש שם תואר צמוד לשם	שם תואר הקשור לשם עצם	המורה היפה דיברה עם הילדים הגדולים. איזו מורה? אילו ילדים?

5

שאלת שאלות: משימות

קראו את הקטע שלפניכם.

שימו לשאלות הנשאלות ולסימון בטקסט, המציין את מקור התשובה. הילדים הם הקבוצה החלשה ביותר בחברה, והם זקוקים לעזרת המבוגרים כדי להשיג לעצמם זכויות. רק לפני חמש עשרה שנה נקבע על-ידי העצרת הכללית של האומות המאוחדות "יום הילד הבין-לאומי", והוא מצוין כל שנה ב- 20 בנובמבר. היה צורך לכתוב אמנה (הסכם) לזכויות הילדים, היות שבמשך מאות שנים הם לא נחשבו לשווי-ערך או לשווי-זכויות למבוגרים. מדינות רבות חתמו על האמנה (ביניהן גם ישראל ב-1991), ולמרות זאת עדיין אפשר לראות ילדים העובדים בשוק בסחיבת ארגזים כבדים או מוכרים סחורה בצומתי הדרכים.

השלימו את השאלות.

1. מי היא הקבוצה... החלשה ביותר?
2. מתי מצויין יום הילד הבין-לאומי מדי שנה?
3. מדוע היה צורך...?
4. האם יושמה האמנה במלואה?
5. מי חתם...?

קראו את הקטע שלפניכם, וכתבו חמש שאלות שונות שיש להן תשובה בקטע.

שבטים מצפון אירופה מתיישבים ביוון

סיפורה של יוון העתיקה מתחיל לפני אלפי שנים. כבר לפני כ- 3,500 שנים חיו ביוון אנשים שנהנו מתרבות מפותחת למדי. תרבות זו מכונה "התרבות המיקנית", ושרידיה התגלו בעיר הקדומה מיקנה שבדרום יוון. החברה המיקנית התפרסמה בעיקר בעושרה הרב, במבני הארמונות המרשימים שלה ובצבאה החזק. הסיבות להתמוטטותה אינן ברורות לגמרי.

לאחר נפילת המיקנים החלו לפלוש ליוון שבטים שונים מצפון אירופה, שחיפשו מקום חדש לגור בו ומקורות מחיה חדשים. השבט המרכזי בשבטים אלה היה שבט ה"איונים". לאחר שהתיישבו האיונים ביוון, הם שגשו מבחינה כלכלית וקשרו קשרים עם שכניהם בארצות הים התיכון. בני כל השבטים שהתיישבו ביוון פונו על-ידי שכניהם "יוונים" (= איונים). המתישבים ביוון כינו את עצמם "הלנים", על שמו של האב הקדמון הלנוס, ואת ארצם הם כינו "הלאס". (הקטע לקוח מספר הלימוד "יוון ורומא" בהוצאת מט"ח.)

דוגמה לשאלה:

כיצד כונו בני השבטים שהתיישבו ביוון, על-ידי שכיניהם? וכיצד הם כונו על-ידי עצמם?
לפניכם תשובות לשאלות. קראו את התשובה, ונסחו לה שאלה מתאימה.
אפשר לנסח כמה שאלות לתשובה.

היעזרו בדוגמות שלפניכם.

תשובה: **הסיבות לפרוץ המלחמה היו כלכליות ופוליטיות.**

שאלה: מה היו הסיבות לפרוץ המלחמה?

תשובה: **היאדה לא שיתפה פעולה כי לא הרטישה שכוונות הסוברים אותה היו כוונות אמתיות.**

שאלה: מדוע לא שיתפה הילדה פעולה עם הסובבים אותה?

תשובה: **כריית התעלה הביאה לתנופת פיתוח ובנייה באזור המדבר? ציינו שלוש שהיה כמעט בלתי-מיושב. שלוש צריכת חדשות "זמחו" מן המדבר לצד התעלה: פורט סעיד, איסמאעיליה וסואץ.**

שאלה: מה הביא לתנופת פיתוח ובנייה באזור המדבר? ציינו שלוש דוגמות לתנופה.

תשובה: **המכות מתחלקות לשני סוגים: מכות שיש לפניהן התרעה לפעולה, ומכות שאין לפניהן התרעה לפעולה.**

שאלה: לאילו שני סוגים ניתן לחלק את מכות מצריים? תנו שם לכל סוג.

1. תשובה: **אחד האפיונים המרכזיים של הדמות הוא מסיכות ללא לאות להוריה.**

2. תשובה: **הנצבה כמו כל האזורים הצחיחים, מאופיין ברמת משקעים קטנה.**

3. תשובה: בצונת הרבייה חלים שינויים במראה של בצלי החיים ובהתנהגותם.
4. תשובה: זכרים ונקבות מאותמים אלה לאלה. אנו מחינים בשני סוגים של איתותים: 1. באמצעות מראה; 2. באמצעות התנהגות.
5. תשובה: דוד השם מורכב משני חלקים צוקריים - מכלי מים וקולטי שם.
6. תשובה: צמח הרקפת נפוץ בצפון ישראל ובמרכזה ונדיר יותר באזור הנגב.
7. תשובה: בצלי חיים זקוקים לאור השם כדי להפיק ממנו חומרי בניין לאוסט.
8. תשובה: משאבי טבע הם חומרים הנוצרים בטבע, והאדם שאב אותם ומשתמש בהם לתועלתו.
9. תשובה: תקופת הדגירה של הפינגווין נמשכת כחודשיים, ובמהלכה הזכר אינו אוכל דבר.
10. תשובה: הנימוקים הצוקריים להפחתת שכר הלימוד היו חברתיים.
11. תשובה: הקיר הדומי של חומות המנזר סטה קתרינה הוא השמור ביותר.
12. תשובה: בחורף יש לנהוג בזהירות רבה ולשמור על כלי נהיגה בטובה.

קראו את הקטע שלפניכם, וכתבו חמש שאלות שיש להן תשובות בקטע, או שהן משתמעות ממנו: היעזרו בטבלת מילות השאלה.

הקרנבל של איבריאה

(איבריאה, איטליה/כנרת יפרח מתוך "גליליאו צעיר", פברואר 2010)

לפני אלף שנה, בזכות אישה אמיצה אחת, שוחררה העיר איבריאה מידי של רודן רשע. לפני כמאתיים שנה החלו לציין את הקרב ההוא מדי שנה בקרנבל גדול, שהוא אחד המפורסמים באיטליה, ולא במקרה. בקרנבל משחזרים את קרב השחרור ההוא בדרך מקורית, יצירתית וססגונית להפליא: זה מתחיל בתהלוכה שבה אישה אחת וכמה ילדים מחופשים מציגים את הדמויות של משחרי העיר, נישאים בכרכרות ועל גב סוסים, וזורקים אל הקהל פרחים וסוכריות. אבל מיד אחרי שהם עוברים, מתחיל הדבר האמיתי: אל כיכר העיר מתחילות להיכנס כרכרות גבוהות מובלות בידי סוסים, ובתוכן אנשים בלבוש של ימי הביניים, אבל עם מסכות ומגנים כמו במשחק פוטבול. הם משחקים את הרעים. ההמונים המקיפים את הכרכרות, לבושים גם הם בבגדים מתאימים לתקופה, ומחולקים לשמונה נבחרות, שכל אחת לובשת צבע אחר. הם משחקים את הטובים. ומה שמיוחד בקרב הזה הוא שכלי הנשק היחידים שמוותר להשתמש בהם, הם... תפוזים. האנשים בכרכרות זורקים תפוזים על אלה שברחוב, אלה שברחוב זורקים עליהם תפוזים בחזרה, והקרב אינו נגמר עד שכולם מבוססים בעיסה סמיכה של תפוזים מעוכים. והעיר איבריה צהלה ושמחה!

דוגמה

מהם כלי הנשק היחידים שמותר להשתמש בהם בקרב בזמן הקרנבל?

מה שם העיר שלכבודה מתקיים קרנבל גדול מדי שנה?

מתי נגמר ה"קרב"?

"בנק" מילות הוראה

מילת ההוראה ודוגמות	הפעולה הנדרשת								
תארו: בדרך כלל יש להשתמש במילות תואר מתחום הספרות.	כתבו את כל הפרטים והנתונים המתוארים על הנושא, על-פי סדר הגיוני.								
ציינו: מקביל למילות השאלה מהן/מהם/מי. ציין את שמות ערי הבירה של המדינה. (מהן שמות ערי הבירה של המדינה?)	כתבו רק את הנתונים שאתם מתבקשים לציין , ללא כל מתן הסבר או תיאור. כתבו במשפטים קצרים. אפשר לכתוב בסעיפים: 1. ... 2. ... 3. ...								
הסבירו: המטרה היא להרחיב את ההתייחסות לרעיון, כדי שהוא יובן היטב. הסבירו מדוע ציווה המלך לבטל את הגזרה.	כתבו את הרעיון במילים שלכם. יש להבהיר משפט או רעיון בניסוח שונה ופשוט יותר מכפי שהם מופיעים בטקסט הכתוב. אפשר לתאר בהכללה, אך אין לתת דוגמה.								
הדגימו: המטרה לקשור בין הרעיון לבין הטקסט. כך אפשר לדעת אם הרעיון הובן.	הביאו דוגמה או דוגמות מהכתוב או מידע העולם שלכם. תפקידה של הדוגמה הוא להמחיש את הרעיונות ולבסס את ההסבר.								
נמקו: כדי להבטיח שהתשובה איננה סתמית, אנו נדרשים לנמק.	עליכם להסביר מדוע בחרתם בתשובה. יש להתבסס על הכתוב או על ידע עולם או על היגיון. היעזרו במילות הקישור: כי... מכיוון ש...								
הסיקו מסקנה: אפשר להסיק מסקנה על חלק מהטקסט או על כל הטקסט.	עליכם לחשוב על מסקנות (הבנות) שאינן מופיעות במפורש בטקסט. עליכם לגלות אותן בעצמכם.								
הוכיחו מן הכתוב: המטרה היא לקשור בין הרעיון לבין הטקסט. הקשר הזה מוכיח הבנה.	במקרים רבים לצורך ההוכחה תידרשו לצטט (להעתיק) משפט או חלק ממנו מתוך הטקסט. הציטוט – לצורך ביסוס.								
השוו: כשישנם כמה מקורות, המטרה היא להציג את הדומה או את השונה ביניהם.	עליכם לקבוע תבחינים להשוואה ולמצוא את נקודות הדמיון ואת נקודות השוני בין מספר גורמים. לאחר שמצאתם אותן, עליכם להסיק מסקנה מההשוואה שערכתם (אפשר להיעזר בטבלה).								
	<table border="1"> <thead> <tr> <th>התבחין</th> <th>מקור א'</th> <th>מקור ב'</th> <th>שונה/דומה</th> </tr> </thead> <tbody> <tr> <td></td> <td></td> <td></td> <td></td> </tr> </tbody> </table>	התבחין	מקור א'	מקור ב'	שונה/דומה				
התבחין	מקור א'	מקור ב'	שונה/דומה						
סכמו: בדרך כלל מסכמים מתוך מאמר עמדה.	זהו את הרעיונות המרכזיים (או את חלקיהם) בכל פסקה, וכתבו אותם בתבנית הסיכום.								
תמצתו: בדרך כלל מתמצתים מתוך ערך אנציקלופדי או ספר לימוד.	לאחר שציינתם את התבחינים העיקריים של הערך, מיינו את הטקסט על-פי התבחינים, ורכזו בפסקה אחת את כל המשפטים השייכים לתבחין.								

התשובה חייבת להיות תואמת את הנדרש.

www.SheriAren.com

קראו את המאמר שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

קופים קדושים חסרי מעצורים

(מעובד מתוך הירחון "נשיונל ג'אוגרפיק")

על פי אגדה הינדית, קוף ששמו הנומן (HENUMAN) עזר לאל רמה (RAMA) במלחמותיו. בשל עזרה זו אסור, על-פי האמונה ההינדית, לפגוע בקופים עד היום הזה. הקופים הנפוצים בהודו הם קופי הרזוס, המוכרים לציבור הרחב מגני החיות, מן הקרקסים וממעבדות מחקר, שבהן השתמשו בהם כבחיות ניסוי. 5

בשל היחס המיוחד של האוכלוסייה (גם הפרות הקדושות נהנות בהודו מיחס דומה) חיים קופי הרזוס זה מאות שנים ביישובים החקלאיים ואפילו בערים הגדולות. הם מאכלסים גגות בתים, בניינים נטושים ומקדשים. הקופים הסתגלו לאורח החיים ביישוב, עד שכיום הם שונים בהתנהגותם מאחיהם החיים בטבע. הם התרגלו לאכול פרות וירקות מתורבתים ולמדו להוקיר מזון מבושל, אפילו מתובל וחרוף. לעתים הם חודרים למטבחים, לחנויות ולדוכנים בשוק ובוזזים דברי מאכל האהובים עליהם. נעשו ניסיונות להחזירם אל היערות, אך רבים שבו כעבור זמן קצר אל הערים. 10

15 הקופים העירוניים תוקפניים יותר מקרוביהם, דיירי הג'ונגל, ואינם חוששים מקרבת האדם. הם מתנפלים על ילדים ואפילו על מבוגרים המנסים למנוע מהם השגת מזון. ללא חשש הם חוטפים מזון מהיד או מתוך הסלים. הם אינם חוששים מפני חפצים חדשים ובלתי-מוכרים, פותחים דלתות ומכסים ולומדים להפעיל מכשירים שונים. ב-1962 חדרו קופים למשרד המלחמה ההודי וגרמו נזקים חמורים למסמכים סודיים וחיוניים.

20 בשל היחס המיוחד שהקופים זוכים לו מבני אדם, ובשל יכולתם להתנהג ללא כל הגבלות, הם הפכו תוקפניים ומשולחי רסן.

שימו תזכורת: במהלך "דיאלוג עם טקסט" אנו מסמנים חסמי קריאה: מילה לא-מוכרת בקו( ), מאזכר בשני קווים ( ), מילות קישור בעיגול ○.

קופים קדושים חסרי מעצורים: משימות

שימו לב למילת ההוראה המודגשת, וענו על השאלות. (היעזרו בדוגמות הפתורות).

1. ציינו את ההשפעה שיש לאגדה ההינדית על היחס לקופי הרזוס.
האגדה ההינדית הפכה את קופי הרזוס לקדושים, ולכן לא פולטים בהם, גם אם הם מטרידים ואורמים אנלוקים.
2. ציינו שלוש דוגמות המוכיחות כי קופי הרזוס שונים מהקופים החיים בטבע.
3. הסבירו כיצד הפכו קופי הרזוס לתוקפניים.
4. הסבירו את הביטוי "בשל היחס המיוחד של האוכלוסיה...". באיזה יחס מדובר?
האוכלוסיה לא נאצה לרעה בקופי הרזוס, ולכן הם התנהלו ללא מאצוריות ועשו את כל הצולפה על רוחם.
5. תארו שתי פעולות תוקפניות של קופי הרזוס.
6. האם לדעתכם יש אפשרות לפתור את הבעיה שנוצרה בהתחשב עם האמונה ההודית? נמקו את תשובתכם.

כדי לענות על שאלות של ארגון מידע יש לחפש את התשובה בכל הקטע. התשובה קיימת, אך "מפוזרת". יש לאסוף את המידע ואחר-כך לכתוב תשובה עצמאית. ברוב המקרים אי-אפשר להעתיק משפטים שלמים מהטקסט, אלא לנסח ניסוח עצמאי.
לדוגמה, התשובה *לכאף* 5 נמצאת בשורות 7, 8, 10, 11, 14.

קראו את המאמר שלפניכם, וענו על השאלות שאחריו.

שבט המסאי באפריקה / רונית חכם

(מתוך כעץ שתול – תכנית לימודים בנושא "גדילה, צמיחה ואיכות מים" שנת

1990, הוצאת מט"ח, עורכת יפעת אילה)

במזרח אפריקה, בין קניה לטנזניה, חי שבט המסאי. תרבותו ואורח חייו של השבט השתמרו במשך דורות רבים ועד ימינו. בני שבט המסאי הם רועי עדרים, בעיקר עדרי פרות. זוהי חברה עשירה ומתוחכמת בעלת ערכים אנושיים אוניברסליים – ערכים שאפשר למצוא בכמה תרבויות מאז ועד היום. החברה המסאית פיתחה לעצמה דרכים להגן על ערכיה ולשמרם. אורח חייהם של בני השבט ידוע וקבוע מראש. בני השבט יודעים, מה יהיה מסלול חייהם, כי במשך דורות רבים עוברים כל בני השבט מסלול דומה.

מסלול חייהם של בני שבט המסאי מחולק לשתי תקופות מרכזיות: ילדות ובגרות. המעבר מתקופה לתקופה מצוין בטקסים הנקראים טקסי חניכה. הבנות – בהגיען לגיל ההתבגרות – עוברות טקס חניכה קבוע ומיוחד רק לבנות. את הטקס עורך אביה של המתבגרת. הוא חוגג עם השבט כולו את התבגרותה של בתו. במהלך הטקס נפרדת הנערה מכל מה שקשור לחייה כילדה – ממשפחתה, ממלבושיה ומתכשיטיה.

היא מקבלת תפקיד חדש וזהות חדשה. זהותה החדשה של הנערה מתבטאת גם בגילוח שערותיה ובשינוי שמה. (גם בעולם המערבי משנות נשים את שמן עם הינשואן, ומקבלות את שם המשפחה של בעליהן.) בתום הטקס היא יוצאת מבית אביה כדי להינשא לגבר אחר וללדת לו ילדים.

הגברים הם בעלי הרכוש ובעלי הכוח. עיקר כוחם נובע ממספר הפרות, שיש להם בעדר, וממספר הנשים שברשותם. לגבר המסאי מותר לשאת נשים אחדות. לנשים אין רכוש משלהן, הן מקבלות פרות מבעליהן ומגדלות לעצמן עדר. במות הבעל, האישה מעבירה לבניה את עדר הפרות שקיבלה מבעלה. אחד מבניה הופך להיות אדונה. והיא עוברת להיות תחת חסותו, וזאת משום שלה עצמה אין רכוש.

לידת בנים ובנות היא חלק חשוב בתפקידה של האישה המסאית, אך הבנים דואגים לאמם עד יום מותה.

חברת המסאי היא חברה בלתי-משתנה, לעומת החברה, שאנו חיים בה, המשתנה כל הזמן. כל אחד בחברה בלתי-משתנה יודע בדיוק למה החברה מצפה ממנו, ויודע גם מה יהיה עתידו. חברה כזו אינה סובלת אנשים יוצאי-דופן.

זו חברה שאיננה יודעת קרוא וכתוב, וכל הזיכרונות והחכמה שצברו האנשים, עוברים בסיפורים שהם מספרים זה לזה. לכן המבוגרים והזקנים הם בעלי החכמה והידע בשבט, וכך גם מתייחסים אליהם. המבוגרים בחברת המסאי מעבירים לצעירים את הידע שהצטבר אצלם ואת ניסיון החיים שלהם. את רוב הידע התרבותי שלהם לומדים בני שבט המסאי בעזרת שירים, אגדות וסיפורים, שהם מספרים לבניהם ומעבירים מדור לדור.

שבט המסאי באפריקה: משימות

שימו לב למילות ההוראה, וענו על השאלות בהתאם.

1. ציינו את עיסוקם העיקרי של בני השבט.
2. הסבירו/הגדירו את הביטוי "ערכים אנושיים אוניברסליים".
3. הציגו/ציינו שלושה שלבים/שינויים שעוברת הבת בטקס החניכה (או בדרכה לתקופת הבגרות).
4. ציינו שלושה מקורות המקנים לגבר משבט המסאי את כוחו.
5. הסבירו מדוע המבוגרים והזקנים הם בעלי החכמה והידע בשבט.
6. ציינו שני מאפיינים בחברה המסאית, המבדילים אותה מהחברה שאנו חיים בה.

חברו שלוש שאלות. בכל שאלה השתמשו במילת ההוראה שונה. היעזרו בעמוד 10).

ממדי הבנה

סולם **ממדי ההבנה** שבעמוד 16 מייצג את רמות הקושי בהבנה, ועל-פיו נבנו דפי המשימות. כל תחנה בסרגל מציינת רמת חשיבה שונה, ומותאמות לה שאלות שונות. הכירו את שמות ממדי ההבנה ואת טיבו של כל אחד מהם, כדי שתדעו מה הן נקודות החוזק ונקודות החולשה שלכם. כך תוכלו להתאמן ולהשתפר.

התחנה הראשונה נקראת **איתור מידע**. בתחנה זו נבדקות הבנת השאלה וההתמצאות שלכם בטקסט. השאלות בתחנה מתאימות למילות שאלה שהכרתם בעמוד 5. ברוב המקרים אפשר להעתיק את התשובה מהטקסט לאחר שזוהה המקום.

התחנה השנייה נקראת **ארגון מידע**. בתחנה זו נבדקת הבנת הטקסט ברמה הגלויה. נוסף על מילות שאלה נמצא גם מילות הוראה המרכיבות את השאלות. אף-על-פי שהתשובה מצויה בטקסט, אין להעתיק אותה, אלא יש לבנות תשובה עצמאית על-סמך הכתוב.

התחנה השלישית נקראת **מטה-לשון**, כלומר מבחר סוגיות לשוניות הדורשות חשיבה, ולא רק שינון כללים. בשלב זה אנו מבצעים "דיאלוג עם טקסט".

התחנה הרביעית שייכת ל**תוכן הסמוי**. בתחנה זו נבדקת ההבנה של תוכן שאינו מצוי בצורה מפורשת בטקסט, אלא ברמזים.

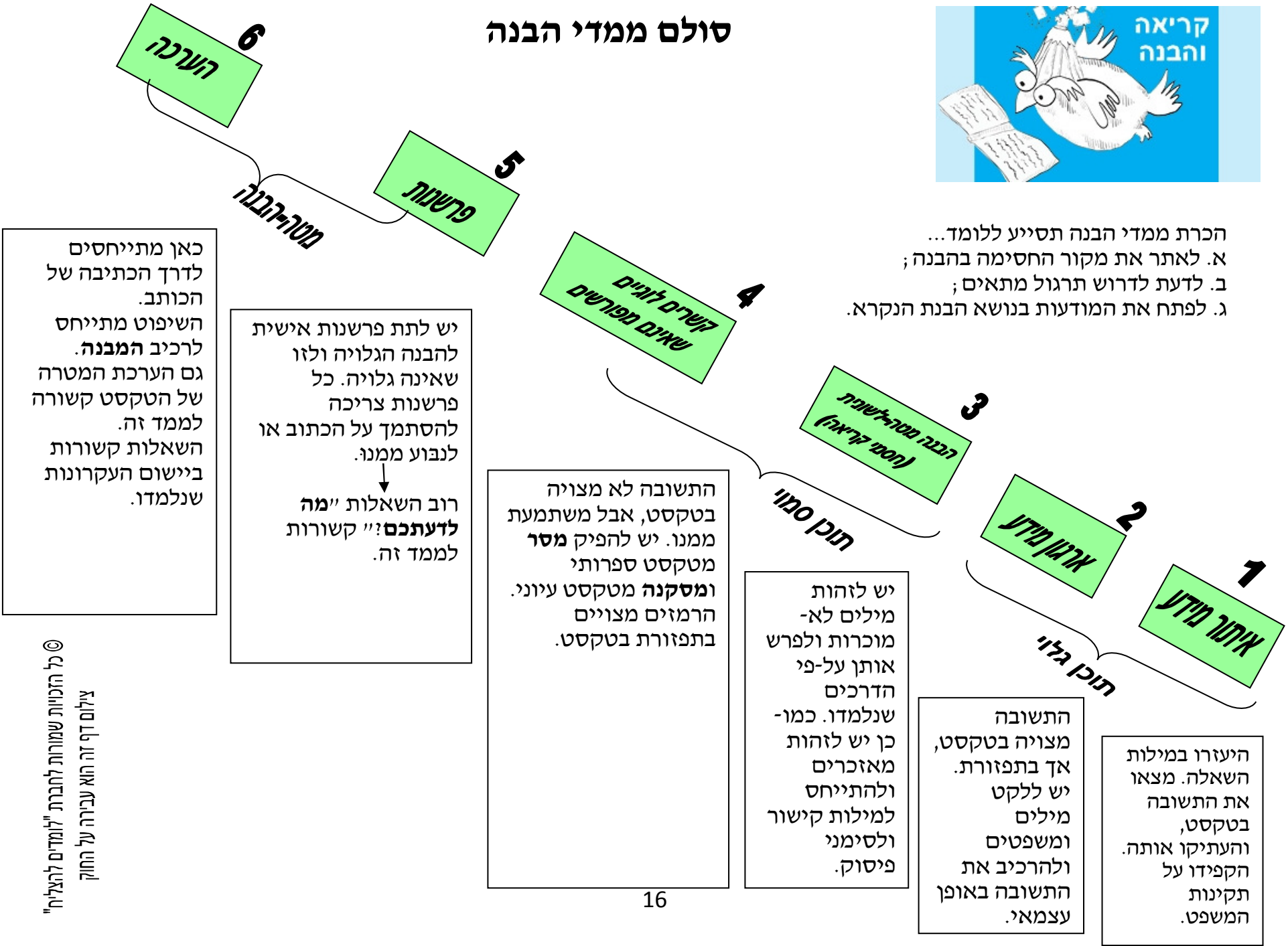
התחנה החמישית נקראת **פרשנות**. כאן בודקים כיצד הקורא מפרש את הנאמר ומגיע לדעה על-סמך הכתוב. בתחנה זו אנו נשאלים לדעתנו, ועלינו לנמק אותה ולהוכיחה.

התחנה השישית נקראת **הערכה**. בתחנה זו הקורא נדרש לבקר את מאפייני הטקסט ולהסיק מהי מטרת הטקסט.

סולם ממדי הבנה

הכרת ממדי הבנה תסייע ללומד...
 א. לאתר את מקור החסימה בהבנה;
 ב. לדעת לדרוש תרגול מתאים;
 ג. לפתח את המודעות בנושא הבנת הנקרא.

מה בין תוכן גלוי (הבנה מפורשת) לבין תוכן סמוי (הבנה לא-מפורשת)?

תוכן

סמוי

1. נדרשת רמת חשיבה גבוהה.
2. התשובות אינן מצויות בטקסט, אלא יש להסיק ממנו. קיימים רמזים שאפשר להסיק את התשובה על-פיהם. לעתים הרמזים בולטים, לעתים נדרש מאמץ לאיתורם.
3. ידע עולם עוזר לשפר את הבנת הרובד הסמוי.

גלוי

1. נדרשת רמת חשיבה נמוכה ובינונית.
2. התשובות מצויות בטקסט, ויש לאתרן וללקטן.
3. הבנת הגלוי היא תנאי להבנת הסמוי. קיימות שתי רמות של שאלות ברובד הגלוי.
  - איתור מידע**
    - * נדרשת רמת חשיבה נמוכה.
    - * יש להבין את מילות השאלה ולהתמצא בהן.
    - * אפשר להעתיק את התשובה מהטקסט.
  - ארגון מידע**
    - * נדרשת רמת חשיבה בינונית.
    - * יש להבין את הטקסט באופן כללי.
    - * יש ללקט חלקי תשובה ולנסח מחדש משפט או פסקה.

קראו את המאמר שלפניכם, ונענה יחדיו על שאלות הקשורות אליו.

לא דובים ולא יער / כנרת יפרח-סרבניק

(מתוך החוברת "מסע צעיר")

הרחק מכאן, ביבשת אוסטרליה, חיה החיה החמודה ביותר בעולם. מה יש לה בכיס, איך היא מתקיימת בלי לשתות, ומי כורת את היער שלה? נא להכיר: הקואלה.

שמה אותו בכיס הקטן

כמו הקנגורו, גם הקואלות חיות בטבע רק ביבשת אוסטרליה, וכמו הקנגורו, גם לקואלות יש כיס. נהוג לכנות אותן "דובי קואלה", אבל הקואלות אינן דובים כלל וכלל, הן שייכות לקבוצה מיוחדת של יונקים – הפִּיֶסְאִים. ההיריון של הקואלות קצר מאוד (קצת יותר מחודש), והגור שלהן נולד לפני שהושלמה התפתחותו. כשהגור נולד, אורכו שני סנטימטרים בלבד, הוא עיוור, ואין לו פרווה בכלל. מיד אחרי לידתו הוא נאחז בפרוות אמו ומטפס עליה בכוחות עצמו, עד שהוא מגיע לכיס שבבטנה, מתיישב בו ומוצא את פטמתה. את הדרך הארוכה אל הכיס הוא עושה בעזרת חוש מישוש וחוש ריח מפותחים, חוש כיוון מצוין וטפרים⁽¹⁾ ארוכים וחזקים.

הבית של הקואלות בסכנה

הקואלות מחלקות ביניהן את היער לאזורים שבכל אחד מהם יש כמה אֶקְלִיפְטוּסִים ראויים למאכל ועוד כמה עצים שיכולים לשמש להגנה ולמנוחה. בכל אזור כזה חיה קואלה אחת בלבד, ואם היא נקבה, יש אתה, בדרך כלל, גם גור. הקואלות יודעות לזהות מיד אם עץ מסוים שייך לאזור של קואלה אחרת, לפי השריטות על ענפיו ולפי הריח שהקואלה השאירה. מאחר שכל קואלה זקוקה לאזור משלה, הן זקוקות ליערות גדולים כדי לחיות בשלווה. הבעיה היא שהיערות האלה הולכים ומצטמצמים.

20 בעבר הבעיה העיקרית של הקואלות הייתה שצדו אותן בשביל פרוותן הנעימה והיפה. אמנם חוקקו חוק שאוסר לצוד אותן, אבל אין שום חוק שאוסר להרוס את בית הגידול שלהן, כלומר את יערות האקליפטוס. פירושו של דבר, שמותר לבני אדם לסלול כבישים בתוך היערות ולכרות עצים לכל מיני צרכים. ומה תעשה קואלה שבמקום העצים של אזור המחיה שלה יש עכשיו כביש?

25 לא תודה, אני לא צמאה

הקואלה נמצאת על העצים רוב ימיה, חובקת ענף בחמש אצבעותיה. היא ישנה כמעט עשרים שעות בכל יום, לפיכך לא נותר לנו זמן רב לראות את עיניה החומות שניבטות משני צדיו של האף המוזר. אם תראו קואלה שבטנה מונחת על ענף, וזרועותיה שמוטות מטה ברפיון, תדעו שחם לה. ואם תראו כדור פרווה אפור וצמרירי דבוק לענף, זאת, כנראה, קואלה שקר לה. 30

בשעות שהקואלה ערה היא זוללת עלווה⁽²⁾ של עצי אקליפטוס. אבל אל תנסו את זה בבית: עלי אקליפטוס רעילים מאוד לרוב היונקים, ורק מעט מאוד בעלי חיים יכולים לאכול אותם. לקואלה, כמו לבעלי החיים הנוספים שאוכלים עלי אקליפטוס, יש במערכת העיכול חיידקים מיוחדים שמפרקים את הרעלים, והיא נזהרת לאכול רק מאקליפטוסים מסוימים, שאינם רעילים יתר על המידה. 35

בגלל רעילות העלים, ומאחר שהם מורכבים מסיבים שקשה לפרק, העיכול שלהם דורש זמן רב, ולכן הקואלות ישנות זמן רב כל-כך ופועלות בעיקר בלילה, כשלא חם מדי. העלים מספקים לקואלה גם את הצורך שלה במים, ועל כן היא שותה לעתים נדירות בלבד. יש טוענים שזהו מקור שמה: בשפתם של האבוריגיניים, הילידים של אוסטרליה, פירוש המילה קואלה הוא "בלי לשתות". 40

(1) טֶפֶר – ציפורן חדה באצבעות של טורפים. צורת הריבוי - טֶפְרִים.

(2) עֶלְוָה – העלים של עץ או של שיח.

תוכן גלוי

בממד הבנה זה שני סוגי שאלות: א. איתור מידע; ב. ארגון מידע.

איתור מידע: קראו את השאלות, ואתרו את המידע בטקסט.

1. בעזרת אילו חושים מגיע גור הקואלה לפטמת אמו?

התשובה בשורות 10-11. שימו

במקום להעתיק את המשפט "את הדרך הארוכה אל הכיס הוא עושה..." אפשר לענות על השאלה כך: *אור הקואלה מניע לפטמת אמו בצורת חוש מישוש וחוש ריח מפותח.*

2. מדוע ישנות הקואלות זמן רב?

התשובה בשורות 36-37. בשורות אלה נמצאת הסיבה. לא נעתיק שרירותית, כי עלינו לפתוח את התשובה בעובדה המצויה בשאלה. *הקואלות ישנות זמן רב כי (משום ש) הציכול שלהם דורש זמן רב. אין חובה לפרט את הסיבה לעיכול הממושך, אבל אפשר להוסיף זאת.*

ארגון מידע: קראו את השאלות, וזהו את המשפטים המתאימים ונסחו אותם לתשובה רצופה.

3. ציינו שתי בעיות הקשורות לאזור מגוריהן של הקואלות, המצוינות בטקסט.

התשובה נמצאת בטקסט בין השורות 20-24. אך אין להעתיק את ארבע השורות כפי שהן. יש לנסח ולכתוב תשובה עצמאית המבוססת על תוכן השורות. שימו

*שתי הבעיות הקשורות לקואלה הן
א. בעבר צדו אותן בשביב כרוותן הנצומה;
ב. בית הצייד שלהן, כלאור היצרות, הולך ונהרס כתוצאה
מסליפת הכביש בתוך היצרות.*

4. מדוע זקוקה הקואלה לשעות שינה רבות?

שימו התשובה נמצאת בשתי הפסקות האחרונות, בשורות 31-40. התשובה צריכה לכלול שתי עובדות: א) הקואלה ניזונה מעלי עצי האקליפטוס שהם רעילים; ב) כדי לפרק את הרעל נעזרת הקואלה בחיידקים מיוחדים שיש לה במערכת העיכול, ועיכול זה נמשך זמן רב.

הקואלה ישנה שעות רבות כי הפצות אלה מתבצצ תהליך ציכול הצליט, שהקואלה ניזונה מהם. ציכול הצליט נמשך זמן רב, כיוון שהם רציפים, ויש צורך לפרק את רציפותם, ונוסף על כך, הם מורכבים מסיבים קשים לכירוק.

תוכן סמוי: רעיון, מסר או בעיה של הסיפור. (בטקסט מידעי: היסק, מסקנה, מטרת הטקסט או דעת הכותב/ת).

5. הוכיחו מהטקסט, כי קיימת סכנת הכחדה של הקואלות.

שימו המילה "הכחדה" אינה מופיעה בטקסט, אולם בשורות 17-20 מצוין כי הקואלות זקוקות ליערות גדולים כדי לחיות, והיערות הולכים ומצטמצמים. נוסף על כך, בשורות 21-24 מדובר בסלילת כבישים בתוך היערות ובכריתת עצים למטרות שונות. כל אלה הם רמזים לסכנת הכחדה של הקואלות ביבשת אוסטרליה. כעת נסחו תשובה לשאלה על-פי הרמז שכאן.

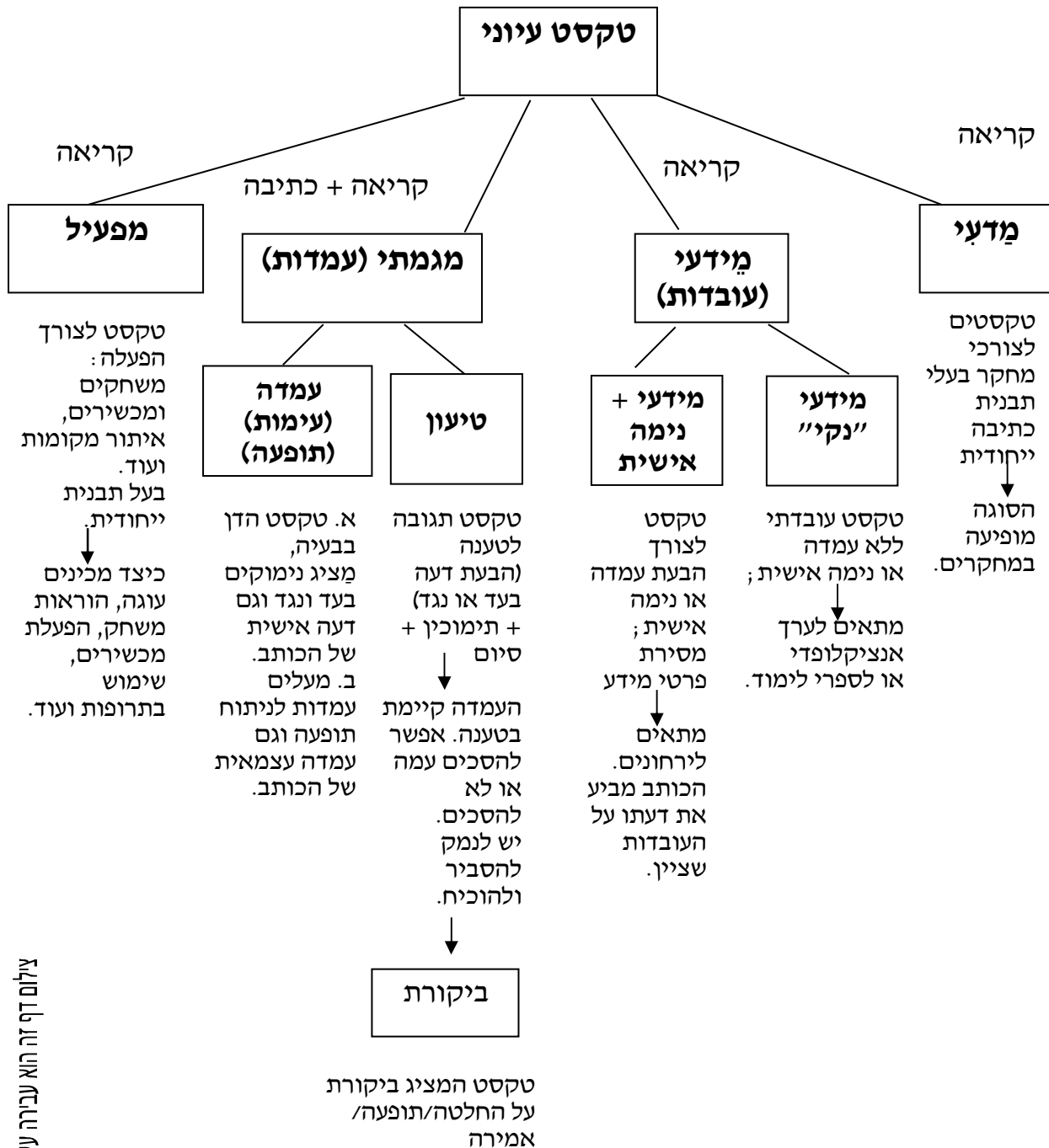
6. מה יקרה לקואלות אם יהרסו את היערות?

שימו זאת שאלת היסק. התשובה **מבוססת** על מידע בטקסט. *לקואלות לא יהיה היכן לחיות, והן תיכחדנה.*

הטקסט העיוני

סוגות / תת-סוגות

כיצד נשפר את הבנת הנקרא?

בעבר חשבנו שאי-אפשר לשפר את הבנת הנקרא של הלומד, וזהו נתון מולד. היום יודעים שלא כך הדבר. אימון במיומנויות הקשורות לתחום יכול לשפר במידה רבה את ההבנה. בספר זה נכיר ונתרגל את המיומנויות. אתם הקוראים חייבים להיות שותפים בתהליך. אי-אפשר לשפר את הבנת הנקרא אם קוראים את הטקסט בצורה סתמית, "חפיף" כדי לסיים מהר ולהשתחרר מה"עונש הזה". ביניכם לבין הספר הזה יש "עסקה". החלק של הספר ב"עסקה" הוא להעניק לכם כלים ללמוד. החלק שלכם ב"עסקה" הזו הוא **לרצות ללמוד** ולהשתמש בכלים כדי ללמוד.

"דיאלוג עם טקסט" - שחרור חסמי קריאה

בקריאת טקסט יכולים להתגלות חסמים, כמו: **מילים** או **ביטויים** שאינם מוכרים, **מאזכרים** שאיננו יודעים לאן לשייך אותם ופוגעים בהבנת הרצף של האירועים או **תוספות** שאיננו יודעים להשתמש בהן לטובת הבנתנו, כמו: **סימני פיסוק** או **מילות קישור**. גם **אמצעים ספרותיים** יכולים להקשות את הבנת הטקסט. כל אלה הוזכרו ונלמדו בכיתות הקודמות, והחזרה נועדה להזכיר לכם ולעודד את השימוש במיומנויות אלה. אל תסמכו על זיכרוכם, אלא קראו שוב את ההסברים. מיומנויות יש לתרגל ולהטמיע. בעמוד הבא מופיעה טבלה לסיכום הנושא, ולאחריה מובאת חזרה קצרה על כל המיומנות שהוזכרו.

מקרא סימנים:

מילה לא-מוכרת – קו אחד מתחת למילה _____.

מאזכר - שני קווים מתת למילה _____.

סימן פיסוק – קו גלי מתחת לסימן ~.

מילת קישור – המילה מוקפת בעיגול ○

אמצעים רטוריים (ספרותיים) – כוכבית מצד ימין למעלה *.

שימון כדאי לסמן את החסמים הללו בכל טקסט שתקראו ובכל תחום. אם חל איסור לסמן בטקסט, ערכו רשימה של חסמים במחברת. כדאי שתבנו טבלת חסמים.

קראו את הסיפור. זהו את החסמים, וערכו "דיאלוג עם הטקסט".

ידידות שנפסקה

1 רינה ויעל הן חברות טובות עוד מהגן. הן גם גרות בשכנות זו לזו. יום יום לאחר
2 הלימודים הן נפגשות ומבלות ביחד את שעות אחר הצהריים. יום אחד גילו סולם
3 ניצב ליד הקיר של בית נטוש בשכונה. סקרנותה של יעל התעוררה. והיא אמרה:
4 "בואי נראה לאן מוביל הסולם." אמרה, והתחילה לטפס עליו, ורינה אחריה.
5 טיפסו וטיפסו, עד שהגיעו לפתח של עליית גג. בעליית הגג שררה אפלולית – לא
6 היה בה חלון מלבד הפתח שנכנסו דרכו. גיששו שתי החברות באפלה, כשהן
7 אוחזות ידיים. הן התיישבו בחלק האחורי של החדר ודיברו בקול חרישי, מתוך
8 פחד, שמא מישהו נמצא שם.
9 לפתע נשמע רעש מירכתי החדר. רינה נבהלה מאוד. בצעקה רמה ברחה וירדה
10 במהירות מהסולם. יעל, שהייתה אמיצה יותר, בדקה מאין בא הרעש המוזר,
11 וגילתה גור חתולים קטן. לקחה יעל את הגור לפתח, וקראה כשהיא צוחקת:
12 "איזו פחדנית את, רינה, זה בסך הכול גור קטן חזרי!" אבל רינה לא חזרה.
13 היא נעלבה (כי) יעל קראה לה "פחדנית". התקרבה לסולם והזיזה אותו מפתח
14 עליית הגג. ביקשה יעל לרדת, אך לא יכלה. היא הפצירה ברינה, שתחזיר את
15 הסולם למקומו, אך זו סירבה בתוקף ועזבה את המקום. לאחר שעה ארוכה חזרה
16 רינה והחזירה אותו למקומו (כדי) שיעל תוכל לרדת. לאחר שיעל ירדה וגור
17 החתולים בידיה, אמרה לרינה בכעס: "יותר אל תדברי אליי, אינני חברה שלך
18 עוד." השתוקקה רינה לבקש את סליחתה, (אך) יעל לא שעתה לבקשותיה ורצה
19 לביתה, ומאז לא דיברה אתה יותר.

בתהליך "דיאלוג עם הטקסט" עלינו

א. להבין מילים לא-מוכרות ;

ב. לזהות למי מתייחסים המאזכרים ;

ג. להבין את תפקיד מילות הקישור ;

ד. להבין את תפקיד סימני הפיסוק ;

ה. להבין את פירוש האמצעי האמנותי ואת תפקידו. (מיומנות זו תילמד בחטיבה).

הבה נתחיל את תהליך הדיאלוג ביחד.

שיטת העבודה – ניהול "דיאלוג עם טקסט"

- המילים המסומנות בקו – מילים לא מוכרות. את רובן אפשר להבין מההקשר.
- נטוש שורה 3 – אפשר להבין רק בהמשך, שבמבנה לא גרו.
- אפלולית – שורה 5 – אין בה חלון, ולכן כנראה, יש חושך.
- גיששו – שורה 6 – תחושה במקום חשוך. ללכת בצורה לא בטוחה.
- אפלה – שורה 6 – קשר לאפלולית.
- חרישי – שורה 7 – קול שקט, כי חששו שישמעו אותן.
- ירכתי – שורה 9 – אפשר לוותר על הפירוש. ניתן לבדוק זאת אחר כך במילון.
- רמה – שורה 9 – המילה מתארת את "צעקה", וכל צעקה אמורה להיות חזקה.
- הפצירה – שורה 14 – ביקשה. כנראה, ביקשה מאוד.
- סירבה בתוקף – שורה 15 – התנגדה. אפשר לוותר על ניחוש מדויק של "התוקף".
- השתוקקה – שורה 18 – רצתה. כנראה, רצתה מאוד.
- לא שעתה – שורה 18 – לא הסכימה, לא התייחסה.

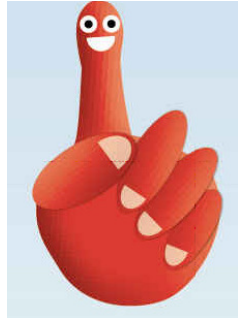
המילים המסומנות בשני קווים – מאזכרים.

- עליו – שורה 4 – על-פי אותה שורה – הסולם.
- בה – שורה 6 – על-פי שורה 5 – עליית גג.
- שם – שורה 8 – על-פי שורה 5 – עליית גג.
- כשהיא – שורה 11 – על-פי אותה שורה – יעל.
- אותו – שורה 13 – על-פי אותה שורה – הסולם.

המילים המסומנות בקו גלי – סימני פיסוק.

- "בואי ... הסולם" – שורה 4 – דו-שיח.
- "פחדנית" – שורה 13 – כינוי.
- נקודתיים – שורה 11 – לפני דו-שיח.
- המילים המסומנות בעיגול – מילות קישור
- כדי – שורה 16 – מטרה.
- אך – שורה 18 – ניגוד. אין סיכוי שיעל תסלח לרינה.
- כי – שורה 13 – סיבה.

חסמי קריאה: מילים לא-מוכרות

מהלא-מוכר אל המוכר

הסימון בטקסט הוא קו אחד מתחת למילה.

לא כל המילים בטקסט מוכרות לכולם. לעתים מילים לא-מוכרות גורמות לנו להרגיש "תקועים" וחסרי אונים. הבה לא ניבהל, ונפעל לשחרור החסם. הנה מספר דרכים – מיומנויות בהבנת הנקרא – לשחרור מילה לא-מוכרת.

5. מילה נרדפת צמודה למילה הלא-מוכרת	4. מציאת שורש	3. משפחת מילים	2. הבנה בהקשר	1. הפירוש המדויק אינו נחוץ
לעתים מילה נרדפת צמודה או קרובה למילה לא-מוכרת. דוגמות: <u>חזק</u> ו <u>חסון</u> , <u>נחוש</u> ו <u>בטוח</u> .	יש לאתר את שלוש האותיות העיקריות של שורש הפועל. אם מוחקים את המוספיות, נותרות שלוש אותיות השורש. כדי לוודא שאלה אכן שלוש אותיות השורש, יש להיעזר במשפחות מילים (עמודה 3).	מאותו שורש אפשר לבנות הרבה מילים, אחת מהן עשויה להיות מוכרת. באמצעות כמה מילים בעלות אותו שורש אפשר להבין את הפירוש של המילה הלא-מוכרת.	בשיטה זו יש לקרוא משפט לפני המילה ובמשפט אחריה. אם זה לא מספיק, יש לקרוא שני משפטים לפני המילה ואחריה, וכך הלאה.	לעתים אפשר להסתדר בלי הפירוש המדויק של המילה, כי המשפט מבטא רעיון מובן גם בלעדיו. תלמידים שיתבקשו לדעת מה הפירושים יכתבו מילה נרדפת או משמעות דומה.

תנו דוגמה מהסיפור "ידידות שנפסקה" לכל אחת מהעמודות שבטבלה.

© כל הזכויות שמורות לחברת "לומדים להצליח"
צילום דף זה הוא עבירה על החוק

לפניכם שתי קבוצת מילים. המילים בקבוצה א' מסומנות במספרים, והמילים בקבוצה ב' מסומנות באותיות. התאימו כל מילה מקבוצה א' למילה בקבוצה ב'.

קבוצה א'

1. חרת על דגלו
2. אחווה
3. עידן חדש
4. נָטַל
5. נותר
6. התמוטט
7. זוטר
8. רבגוניות
9. בור
10. משולל
11. אבד עליו כלח
12. חירות
13. קרקע
14. נכס
15. נשאה פרי
16. להוציא לפועל
17. לדגול ב
18. אפוא

קבוצה ב'

- א. אדמה
- ב. קרס נפל
- ג. התיישן
- ד. אם כן, אם כך
- ה. תקופה חדשה זמן חדש
- ו. חסר השכלה, אדם שלא למד כלום
- ז. אהבת אחים, ידידות נאמנה
- ח. לשים כמטרה, כרעיון חשוב
- ט. רכוש, קניין
- י. הביאה תוצאות טובות
- יא. מסע, כובד, מעמסה, עומס
- יב. לבצע, להגשים, לממש
- יג. כלל כלי השיט השייכים למדינה
- יד. חוסר אחידות, ריבוי של פריטים
- טו. במעמד נמוך יחסית, קטן
- טז. נשאר יז. חסר, בלי ית. חופש יט. הציג לו כמטרה

קשה, נכון?

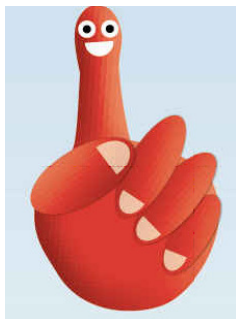
ובכן, כעת קראו את המשפטים שלפניכם, וכתבו את הפירוש של המילים על-פי הבנת ההקשר.

1. המנהיג חרת על דגלו את המאבק לשלום.
2. אני מאחלת לנו שתהא זו שנת שלום ואחווה, קודם כול, בינינו לבין עצמנו, ואחר-כך בינינו לבין שכנינו.
3. המצאת מכשיר הפקס פתחה בפנינו עידן חדש.
4. האם גידלה אותם לתפארת, וכשבגרו ובנו להם בתים משלהם, הפכה היא, אמם הזקנה, נטל עליהם.
5. לא נותר דבר מההפצה.
6. הבניין התמוטט ונהרס.
7. הפקיד הזה לא יכול לעזור לנו כי הוא זוטר. עלינו לפנות לפקיד בכיר יותר, בעל סמכויות.
8. השוק מרהיב בשל רבגוניות הצבעים שבו.

9. כל מדינה חייבת לדאוג לכך שלא יהיו בין תושביה בורים, ולכן יש לדאוג לתכניות לימודיות לכל גיל, גם למבוגרים.
10. הטענה שלך משוללת כל יסוד. לא הייתה פגיעה, ולא התכוונו לפגוע ברכבך.
11. התכנית אינה רלוונטית – אבד עליה כלח.
12. חירות היא אחד העקרונות שכל מדינה דמוקרטית דוגלת בה. זהו עקרון יסוד של כל אדם מרגע שנולד. פגיעה בחירות האדם והפיכתו לעבד, לדוגמה, תיתכן עדיין במספר מדינות מצומצם.
13. לאדם זה נכסים רבים, בעיקר קרקעות. הוא קנה את הקרקעות עוד לפני קום המדינה וכך הפך עשיר.
14. התפילה שלה נשאה פרי, ובנה שנפגע יצא מכלל סכנה.
15. יש להוציא לפועל את תכנית החירום. אי-אפשר להמשיך כך יותר.
16. אני דוגלת בשוויון ובחופש.
17. נראה אפוא שאין מנוס מלהשהות אותו.
18. הצי של בריטניה נפגע בתקופת המלחמה.

כתבו חמישה משפטים שיהיו בהם המילים מקבוצה א'.
 העתיקו את המילים מקבוצה א' לפנקס "עברית שפה יפה".

מציאת שורש

רוב המילים (פעלים, שמות ושמות תואר) בעברית בנויות משורש ומתבנית. ברוב המילים השורש מכיל שלושה עיצורים, ולעתים הוא מכיל ארבעה עיצורים. כאשר כל עיצורי השורש נשמעים ונכתבים, הם שייכים ל"גזרת השלמים". דוגמות:

א. פגשתי, נפגשנו, פגישה, מפגש, אפגש:

האותיות החוזרות בכל המילים הן פ-ג-ש;

ב. מכתב, כתבתן, תכתבו, מכתביה, כתיבה:

האותיות החוזרות כאן הן כ-ת-ב.

(אם אחת מאותיות השורש חסרה באחת המילים, זו לא גזרת השלמים.)

תהליך איתור השורש

נמצא את השורש של המילה "סיפורה" בביטוי "סיפורה של אקסודוס". לשם כך יש לבנות מהמילה ספורה מילים נוספות – ספּרתי, ספור וכדומה – ולבדוק אילו אותיות חוזרות. לפיכך במקרה שלנו השורש הוא **ס-פ-ר**. כדי לדעת מהו שורש המילה **לְמַחֵר** יש לבנות מילים נוספות כמו: מחזור, מְמַחֵר, וכדומה. לפיכך השורש הוא **מ-ח-ז-ר**.

השורש עוזר לנו להבין את פירוש המילה.

לחלק מהמילים נוספות לעתים אותיות-**מוספיות** אלה אינן קשורות לשורש.
לעתים יש שורש **מרובע** – ארבע אותיות: שורש ק-ל-ק-ל, מ-ח-ז-ר וכדומה.

תרגיל במציאת שורש

א. מצאו את השורש של המילה **התכנסות**. "הייתה זו התכנסות משפחתית מיוחדת".

רשמו מילים נוספות הקשורות למילה **התכנסות**. (רמז: עליכם להטות את המילה בזמן עבר בגוף שלישי.)

דוגמות נוספות

- א. **בדקתי, נבדקנו, מבדק, בדיקה, אבדק**: האותיות החוזרות הן ב-ד-ק.
ב. **אמסור, מסירה, מסרתן, תמסרו, מסריו, מָסַר**. האותיות החוזרות הן מ-ס-ר.

נמצא את השורש של המילה **אבודה** בביטוי "אטלנטיס היבשת האבודה".
אבידה, איבוד, איבדתי, אָאָד, האותיות החוזרות הן א-ב-ד.
כדי לדעת מהו שורש המילה **לפרסם** יש לבנות מילים נוספות כמו: **פרסום, פרסומת, מפרסם, פרסמה**. השורש הוא פ-ר-ס-ם.

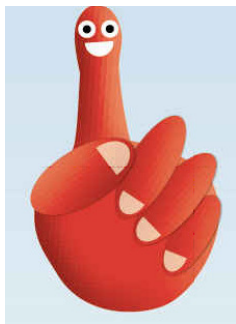
ב. נסו למצוא את השורש במילה **לְקַרְצֵף**.
תנו דוגמות נוספות.

ג. כעת מצאו את השורש של המילה **נושבת** בביטוי **רוח נושבת**.
כתבו מילים נוספות.

לפיכך מהו השורש של המילה "נושבת"?

ד. מצאו את השורש של המילים המודגשות.

1. אטלנטיס היא היבשת **האבודה**.
2. כדי להגביר את המכירות יש ל**פְרֹסֵם** את המוצר במספר כלי תקשורת.
3. הרוח **נוֹשֶׁבֶת** קרירה.
4. ה**מְקַרְאָה** לא ערוכה על-פי נושאים, וזה חבל!
5. התלמיד קיבל **עידוד** ממוריו ולכן השתפר בלימודיו.
6. הבושם **מְתַנַּף** במשך הזמן.
7. **קְדוּשָׁת** המקום מחייבת התנהגות הולמת.
8. אני אוהב מאוד ל**הִשְׁתַּעֲשַׁע** עם אחי הקטן.
9. האחים שלו **משתחררים** מהצבא בשבוע הבא.
10. המסמך **מנוסח** בבהירות.

חסמי קריאה: מאזכרים

את מי הם מזכירים??

נושא המאזכרים נראה לכאורה פשוט, אולם כשנחשפים לטקסטים ברמות גבוהות, מתברר שיש לנושא זה תפקיד מרכזי בהבנת הנקרא. המאזכרים הפשוטים הם הקרובים לנושא. קל לזהות למי הם מתכוונים. ככל שהמאזכר מרוחק מהנושא שהוא רומז עליו, כך הפעולה נעשית מורכבת. כשבטקסט שני נושאים, אחד בצורת זכר ואחד בצורת נקבה, המשימה פשוטה למדי. אבל כששני הנושאים הם בצורת זכר (או בצורת נקבה), יש לשים לב לנאמר על כל מאזכר כדי לזהות למי הכוונה. כשמדובר בשלושה נושאים זכריים (או נקביים), העניין מסתבך.

לפניכם טקסט רווי מאזכרים. שימו לב עד כמה צריך לשים לב למי מתכוון כל מאזכר. קראו את הטקסט, העתיקו את המאזכרים המסומנים (ציינו לצדם את מספר השורה), וכתבו למי הם מתכוונים.

המסמר

(על-פי "הכול בגלל מסמר קטן" מתוך "אגדות האחים גרים")

1 **סוחר** אחד עשה הרבה עסקאות טובות, מכר הכל והתעשר מאוד. עכשיו רצה לשוב הביתה ולהגיע לפני רדת הלילה. 1 הוא לקח את השק המלא בכסף, העמיס אותו על סוסו ורכב משם.

5 בשעת צהריים הגיע אל עיר אחת ונח בה. כשרצה להמשיך הלאה, הוציא משרת הבית את סוסו, הביא אותו אליו, אבל אמר: "אדוני, ברגל האחורית השמאלית חסר מסמר בפרסה."

"שיחסר", השיב לו הסוחר, "בשש השעות שיש לי עוד לרכוב, תחזיק הפרסה מעמד."

10 אחר הצהריים, אחרי שירד שוב מגב סוסו בפנדק אחר, ונתן לו לחם לאכל, נכנס עוזר הסיס* לחדר ואמר: "אדוני, לסוס 1 שלך חסרה פרסה ברגל השמאלית האחורית. לקחת אותו אל הנפח**?"

"שתחסר", השיב לו האדון: "בשעות הספורות שנותרו לי לרכוב, יוכל הסוס להחזיק מעמד. אני ממהר."

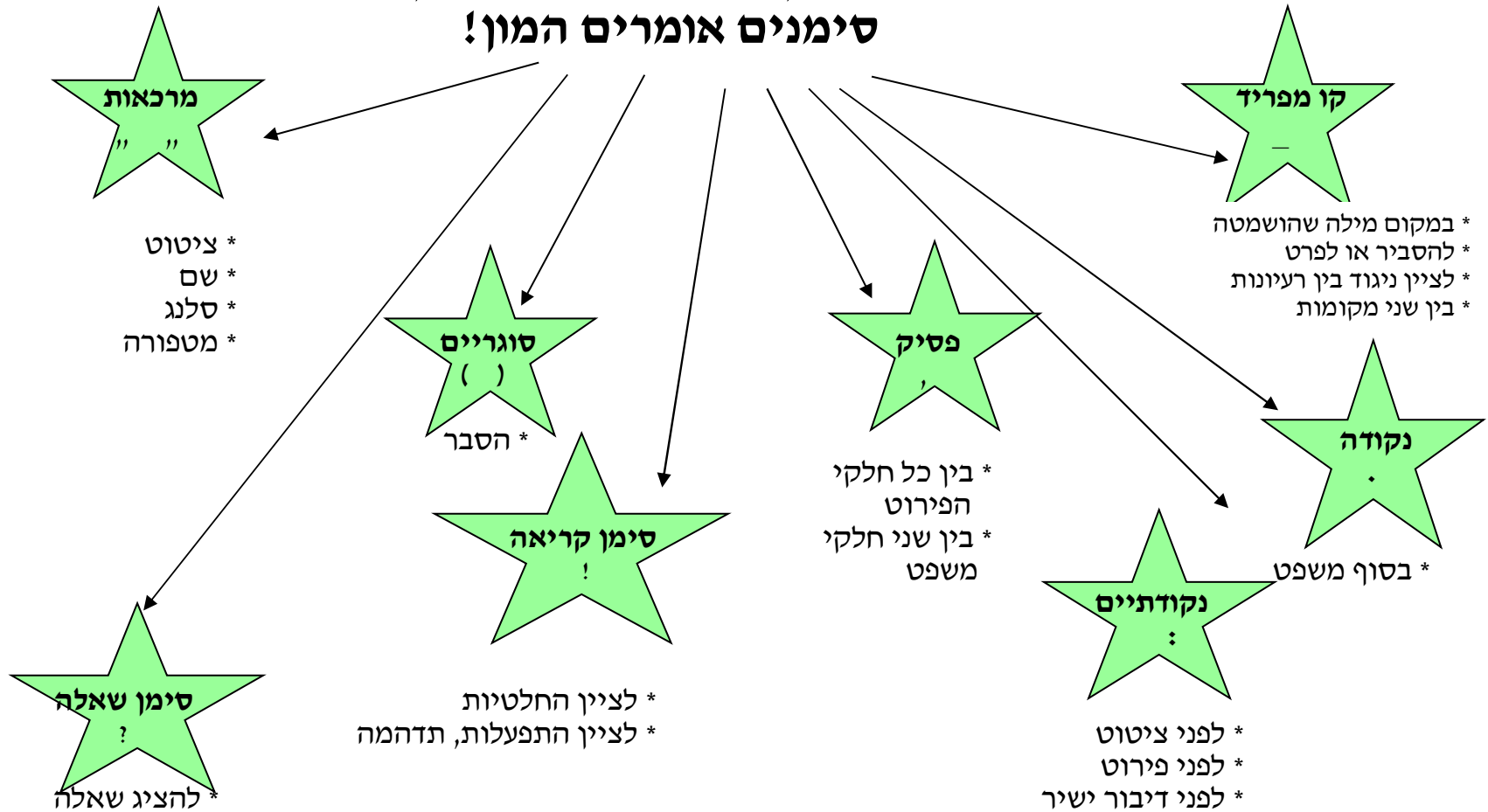
15 הוא רכב משם, אבל אחרי זמן לא רב התחיל הסוס לצלוע. הוא לא צלע זמן רב עד שהתחיל למעוד, ולא מעד הרבה זמן, עד שצנח לארץ ושבר רגל. הסוחר נאלץ להשאיר את הסוס שוכב, לפרוק מעליו את השק, להעמיס אותו על כתפיו, וללכת ברגל לביתו. 1 הוא הגיע לשם רק בשעה מאחרת בלילה.

"בכל הצרות האלה", אמר לעצמו, "אשם המסמר המכשף." ואתם, קוראים יקרים, מי, לדעתכם, אשם?

* סיס – מטפל בסוסים.
** נפח – בעל מקצוע העוסק במתכות.

דרך להתמודד עם מאזכרים היא לסמנם באותו מספר, או להדגישם באותו צבע. לדוגמה, הסוחר מסומן במספר 1.

חסמי קריאה: סימני פיסוק סימנים אומרים המון!

סימני פיסוק: תפקידים

סימני הפיסוק משולבים במשפט ומסייעים לקרוא את הטקסט ולהבינו. סימני הפיסוק באים בהקשרים נוספים על אלה המציינים בעמוד זה, אך נלמד אותם בשנים הבאות.

קיימים סימנים רבים, אך אנו נכיר את העיקריים שבהם.

נקודה (.) באה בסוף משפט חיווי. **דוגמה:** הכינרת עלתה השנה ב- 30 ס"מ.

אין לכתוב נקודה בכותרת.

סימן שאלה (?) בא בסוף משפט שאלה. **דוגמה:** מדוע נודדות הציפורים בחורף?

סמן שאלה בא אחרי משפטים קבועים או חסרים. **דוגמה:** מה? כל-כך מהר?

סימן קריאה (!) בא בסוף משפט שמביע ציווי, משאלה, צער, התרגשות, תמיהה

או קריאה. **דוגמות:** פנו דרך! הוי, איזה אסון! כל הכבוד!

פסיק (,) מציינ הפסקת נשימה. להלן מקרים אחדים.

א. לפני פנייה ואחריה. **דוגמות:** דני, לקחתי את ספרך.

בשנה הבאה, גבירותיי ורבותיי. תסתיים בניית הגשר בשכונה.

ב. אחרי ביטוי מכליל: החלקים החוזרים מופרדים בפסיק, אך לא לפני ו' החיבור.

דוגמה: שלוש סיבות לתאונות דרכים: מצב הכבישים הגרוע, התעלמות

נהגים מתמרורים והתנהגות הולכי הרגל.

ג. לעתים אחרי מילת קישור הפותחת משפט.

נקודתיים (:) להלן כמה מקרים.

א. לפני ציטוט. **דוגמה:** "לך לך מארצך וממולדתך" נכתב בספר בראשית.

ב. לפני דיבור ישיר. **דוגמה:** נשיא המדינה הצהיר: "מדינת ישראל תפעל להשגת שלום עם שכנותיה."

ג. אחרי ביטוי מכליל. **דוגמה:** בכתובת פסקה נכתוב שלושה חלקים: פתיחה, גוף וסיום.

ד. אחרי המילים המביעות פירוט. **דוגמות:** כלומר, דהיינו, למשל ועוד.

מרכאות (" ") להלן כמה מקרים.

- א. לציון דיבור ישיר. **דוגמה**: העד טען בבית המשפט: "אינני זוכר דבר מהאירוע".
- ב. לציון ציטוט. **דוגמה**: בספר קהלת נכתב: "הבל הבלים הכל הבל".
- ג. לציון מילה או צירוף במשלב שונה מן המשלב של הטקסט. **דוגמה**: ויהי היום, ויראו בני האדם כי יבשו בורות המים "ויתבאסו".
- ד. לציון שמות פרטיים לא של בני אדם. **דוגמות**: "מעריב", בית החולים "וולפסון".

מעשה בחיריק קטן / נתן אלתרמן

לא יחלום, לא ישאף, לא יתאו, לא ישוה אפילו את קצה קוצו של יו"ד"	ספרנו מעשה בפ"א סופית אשר יסרה את אחיותיה על גאותן. ועכשיו לו נשב נא בקרן-זוית ונספר מעשה בחיריק קטן.
זאת החיריק שמע ובליבו שמר. הוא דבר לא דבר. אך עת לילה רד קם הוא חרש נטל לו מקל מסומר וחגור וציוד ויצעד – –	מעשה שהיה בחיריק קטן שזכה לא זכה לעמוד כחתן בראשי אותיות, לעטרן ולקשטן, כי שמוהו תמיד, מעשה שטן, רק בתחתיתן.
הוא לדרך יצא... הוא נגש אל אות ו'ו והויו כמו צוק וראשה כעב, ויחפש וימצא זיו ראשון ויאחז ויתחיל מטפס, מטפס, מטפס... מטפס מטפס ומטפס וברכיו פקות וראשו סחרחר,	אל תאמרו כי לבו לא יצא לפעמים אל גבהי השורה, אל צריחים וגגות. הה, כן! גם רוחו שאפה רמים, גם נפשו נכספה אל אויר פסגות. אך כיון שהיה הוא רק חיריק קטן, אך כיון שהיה הוא רק חיריק בישן, הוא אמר: השורות – בשמים ראשן... ואני – מה כחי! פה אשקוט ואישן. מילא, אין אני עוג מלך הבשן.

מטפס

ומטפס

ומוסיף

ומטפס

בתוך לילה שחור, חיריק קטן ושחרחר,

מטפס

ולאור שחר ראה בשמחת לבב

כי הגיע הוא

כבר עד לאמצא הויו.

ובעומדו כך, נטוע באמצע הויו.

הוא פנה אלי כל אותיות על סביביו

ויקרא אליהן בשמחה: עורו, עורו!

שורו! שורו! הנני! שורו!

אותיות שנעורו – תהה תהו!

אותיות שנעורו – בהה בהו!

אותיות שנעורו ביום ההוא

זאת ראו כן תמהו! אמרו: "או – – הו!"

"או – – הוהו!" כך אמרו "הסתכלו בויו!

נקודה לה באמצע! שורו!" –

והבוקר ההוא בתולדות הכתב

היה בוקר גדול.

בו נוצר השורוק!

כך הוסיף הוא לישב רב ימים בשלוחה,

עד כי פעם שמע שיחת שתי אותיות:

"אותו חיריק! שטויות, סתם בריה עלובה,

סתם רבב-שבכתב. תג מוגבל והדיוט.

ובחבל

העב

משנס

את מתכיו וכמנהג מטפסים כובשי-הר

מטפס

ועולה

ומוסיף

ומטפס,

נעזר בחבלו ובמקלו המסומר,

ופעמים,

ופעמים,

בטפסו,

נתרחש לו

נס

בעברו במשעול עקלקל וצר,

ופעמים,

בטפסו,

כחוצב

ומהנדס

הוא חצב מדרגות וגשרים גשר,

ופעמים

בטפסו

כבר כוחו

כאפס

אבל הוא, להכעיס, ראש נשא ושר

ושר ושר

דוגמה לשימוש בסימני פיסוק

לפניכם מאמר קצר, זהו את סימני הפיסוק, ושימו לב לתפקידים שלהם כפי שהם רשומים בהמשך.

יוגה, יוגה, יוגה/אדי בכור

(מגזין עיניים אפריל מאי 2005, גיליון 57 – גוף)

- 1 מקורה של היוגה בהודו. משמעות המילה יוגה בסנסקריט, כלומר בהודית
- 2 עתיקה, היא איחוד, עירוב הכוונה היא לאיחוד של הגוף והנפש.
- 3 כאשר מתרכזים ועושים פעילות שדורשת התאמה בין החושים או קשר בין המוח
- 4 לבין הגוף, אפשר להגיד שעושים יוגה.
- 5 היוגה תורמת לבריאותו של האדם ולהתפתחותו. היא משפיעה על כל מערכות ויש
- 6 לה יתרונות רבים: היוגה מחזקת ומגמישה את השרירים, משפרת את תפקוד
- 7 הלב ואת מחזור הדם ומועילה לפעילות תקינה של מערכות אחרות של הגוף. היא
- 8 מגדילה את יכולת הנשימה, משפרת את היציבה של הגוף, את הריכוז ואת יכולת
- 9 ההרפיה. היוגה גם מסלקת עייפות ומשפרת את העיכול ואת ההפרשה. היא
- 10 גורמת לשינה טובה, והחשוב ביותר: היא יכולה להעמיק את שמחת החיים ואת
- 11 השקט הנפשי.
- 12 כדי להשיג את כל הדברים הטובים הללו היוגה מציעה שפע של פעילויות
- 13 ותרגילים. את תרגילי היוגה כדאי לעשות על משטח ישר, במקום שקט ונעים,
- 14 בבית או בחוץ, בבוקר, לפני הצהריים או אחרי הצהריים או בערב. רצוי לתרגל
- 15 לפני האוכל.

תפקידי הפיסוק בטקסט:

1. **נקודה (.)** – לציין סוף משפט. שורות: 1, 2, 3, 5, 6, 8, 9, 10, 11, 12, 14, 15.
2. **נקודתיים (:)**
בשורה 6 – לפני פירוט היתרונות שיש ליוגה.
בשורה 10 – לפני ההסבר החשוב ביותר שביתרונות היוגה לאדם.
3. **פסיק (,)**
בשורה 1 – בין חלקי הפירוט של משמעות המילה יוגה.
בשורות 8-10 – בין חלקי הפירוט של יתרונות היוגה.
בשורות 13-14 – בין חלקי הפירוט של התנאים הכדאיים לתרגול היוגה.
בשורות 4 ו-17 הפסיק מסומן בין חלקי המשפט ומשמש הפסקה בשטח הדיבור.

לפניכם קטע קצר ללא סימני פיסוק. קראו אותו, ונסו להבין על מה הוויכוח.

לא ייתכן שמסרת את העבודה אמרה המורה למירית התלמידה מכיתתה בתום השיעור רק עכשיו התחלתי לאסוף אותן ראינו שמירית מסרה אמרו הילדים בפסקנות למורה שהמשיכה לאסוף את העבודות משולחנות הילדים אולי בטעות הכניסה לתיקה חשבה מירית אבל איך אפשר לבדוק למורה בתיק אני בטוחה שמסרתי את העבודה מלמלה לעצמה המורה אולי תבדקי בתיק הציע אחד הילדים והמורה נעצה בו מבט זועם גם את העבודה הקודמת לא הגשת טענה המורה כשהיא מביטה למירית זה נכון אבל לא הייתי בכיתה הייתי חולה מירית לא משקרת צעק דרור ושוב שלחה המורה זוג עיניים זועמות הפעם לדרור למירית יש ציונים טובים יש כאן ודאי טעות הרהרה לה דנה

כעת העתיקו את הטקסט, וסמנו סימני פיסוק לפי הבנתכם, כדי שהטקסט יהיה מובן לכול. בדקו עם עמיתים.

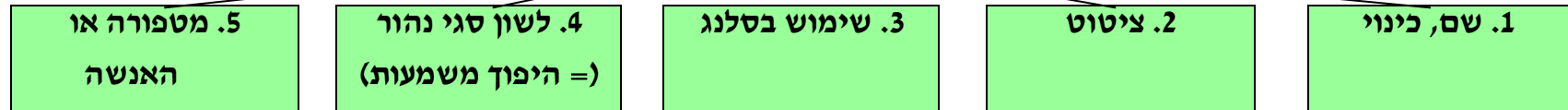

לפניכם שלושה צמדים של משפטים. בכל סעיף כתבו את ההבדל במשמעות בין המשפטים, הנובע מסימני פיסוק שונים.

- א. 1. לא! אגיע לטיול כמתוכנן.
2. לא אגיע לטיול כמתוכנן.
- ב. 1. חיים, אחד התלמידים, עומד להשתתף בתחרות.
2. חיים, אחד התלמידים עומד להשתתף בתחרות.
- ג. 1. נלך לאכול?
2. נלך לאכול.

המרכאות

<p>עברה לתפקיד אחר = "בגדה בתפקידה".</p> <p><u>דוגמות נוספות:</u> מערבל המזון הזה הוא "חכם" במיוחד.</p> <p>בוקר נפלא = "בוקר צוהל".</p>	<p>הילד שלי הוא "טלית שכולה תכלת".</p> <p><u>דוגמות נוספות:</u> הוא "חכם גדול".</p> <p>המורה אמרה שההתנדבות בכיתה היא "בלתי-רגילה".</p>	<p>היא מתנהגת כמו "פרחה".</p> <p><u>דוגמות נוספות:</u> המסיבה הייתה "סוף הדרך".</p> <p>האולם היה "מפוצץ" באנשים.</p>	<p>דוד אמר לי: "למה לא הגעת אתמול?"</p> <p><u>דוגמות נוספות:</u> "מצווה גדולה להיות בשמחה תמיד" היא אמרה מפורסמת של רבי נחמן מברסלב.</p> <p>הפזמון "הם היו האוהבים הצעירים" הוא מתוך השיר "אהבה בסוף הקיץ".</p>	<p>בספר "לאן?" לא מוסבר לאן ללכת.</p> <p><u>דוגמות נוספות:</u> "עידן הקרח" הוא סרט אנימציה ממוחשבת.</p> <p>השיר "נולדתי לשלוש" נכתב על ידי עוזי חיטמן.</p>
---	---	--	---	--

משימה

במשפטים שלפניכם מסומנות מרכאות. בדקו מה תפקיד המרכאות בכל משפט, והעתיקו למחברת את התשובה הנכונה. בשאלות 8-10 כתבו בעצמכם את התפקיד.

1. המאמר "קופים חסרי מעצורים" מתאר את קדושתם של קופי הרזוס בהודו.
א. סלנג ב. לשון סגי נהור ג. שם, כינוי ד. ציטוט ה. האנשה או מטפורה
2. "אם אין קמח נאכל עוגות". כך אמרה מארי אנטואנט.
א. שם, כינוי ב. מטפורה או האנשה ג. סלנג ד. ציטוט ה. לשון סגי נהור
3. דנה ממש "בשלנית מצוינת". האוכל שהיא מבשלת הוא איום ונורא.
א. סלנג ב. לשון סגי נהור ג. ציטוט ד. שם, כינוי ה. מטפורה או האנשה
4. "אחי, יצאת גבר", עמדת במשימה בהצלחה רבה.
א. ציטוט ב. מטפורה או האנשה ג. סלנג ד. שם, כינוי ה. לשון סגי נהור
5. היא כל כך יפה וחמודה, שלבי "יוצא" אליה.
א. לשון סגי נהור ב. ציטוט ג. סלנג ד. מטפורה או האנשה ה. שם, כינוי
6. הסיפור "עליסה בארץ הפלאות" עובד לסרט.
א. ציטוט ב. סלנג ג. שם, כינוי ד. לשון סגי נהור ה. מטפורה או האנשה
7. היא ממש "כישרון מוזיקלי". כולם אוטמים את אוזניהם ברגע שהיא מתחילה לשיר.
א. שם, כינוי ב. מטפורה או האנשה ג. סלנג ד. ציטוט ה. לשון סגי נהור
8. נסענו ל"ביג סטור", וגילינו מחירים זולים במיוחד.
9. "קטן עליי" המבצע שלכם.
10. מלמטה נראָה המסלול "נחש עקלתון".

קראו את הקטע שלפניכם.
זהו את סימני הפיסוק, וציינו את תפקידם. כתבו את מס' השורה, את סימן
הפיסוק ואת תפקידו.

חסידי אומות העולם

1 המושג "חסידי אומות העולם" הוא עתיק יומין. בתלמוד נאמר: "חסידי אומות
2 העולם יש להם חלק לעולם הבא." הכוונה לאותם הגויים שנמנעו מעשיית עוול,
3 מגילוי עריות ומשפיכות דם. על איוב אמרו חז"ל: "חסידי אחד היה באומות
4 העולם, ואיוב שמו."
5 במרוצת הדורות קיבל המושג "חסידי אומות העולם" משמעות נוספת: הוא
6 התייחס גם לגויים שהיטיבו עם יהודים ועם ישראל. נזכיר רק שניים: כורש מלך
7 פרס קרא ליהודים לשוב מגלות בבל והקים מחדש את בית המקדש, והשולטן
8 צלאח אל-דין גילה יחס אוהד ליהודים. בתלמוד, במסכת "תענית" ובמסכת
9 "כבודה זרה", מסופר על שני רומאים, שמסרו את חייהם למען הצלת יהודים.
10 את המשמעות העמוקה ביותר קיבל המושג "חסידי אומות העולם" אחרי מלחמת
11 העולם השנייה. בהיודע לעולם כולו, ולעם ישראל בפרט, על הממדים האיומים
12 של השואה, שהביאה לחורבן יהדות אירופה, נתגלו גם מעשי הצלחה. אמנם
13 מעשים אלה לא היו רבים, אך היו מפוארים ונעשו על-ידי לא-יהודים כדי להציל
14 יהודים נרדפים. הנאצים הענישו בעונש מוות כל מי שעזר להציל יהודים. בלוחות
15 המודעות בערים הכבושות הופצו והודבקו כרזות, ובהן הוזהרה האוכלוסייה
16 הלא-יהודית מלעזור ליהודים. אסור היה לתת ליהודי מקום לינה או לספק לו
17 מזון כלשהו, אף תמורת תשלום. מעשים פעוטים אלה גררו עונש מוות. אף על פי
19 כן נמצאו אנשים אשר סיכנו את חייהם ואת חיי בני משפחותיהם כדי להושיט
20 עזרה ליהודים. הם פעלו שלא כדי לקבל פרס, אלא כצו מצפונם או דתם, מתוך
21 התנגדות לכובש הנאצי. אנשים אלה הוכיחו במעשיהם אומץ לב ואצילות רוח,
22 הראויים לציון ולהוקרה, וזכו בשם המפואר "חסידי אומות העולם".

חסמי קריאה: מילות קישור

למילות קישור תפקידים חשובים:

- א. לשפר את הבנת הנקרא;
- ב. לשמור על רצף ועל לכידות בין המשפטים ובטקסט כולו.

כדי לנצל את יתרונות מילות הקישור עלינו לא רק לזהות או להכיר את מילות הקישור, אלא לדעת מה תפקידן ולהשתמש בהן במהלך ההבעה בכתב בכל המקצועות.

דוגמה: קראו את שני הקטעים שלפניכם.

קטע א'

חברות היא עניין מורכב. יש ילדים היודעים שחבר טוב שלהם עושה מעשים לא ישרים, כמו: גנבה, אלימות ושקרים. הם לא יעירו לו. הם לא יספרו לאף אחד את האמת. הם חושבים שזו הלשנה. הם רוצים להיחשב חברים טובים. אם יספרו למבוגר הוא יכול לעזור לחברם. מה נכון לעשות, ומה נחשבת חברות?

קטע ב'

חברות היא עניין מורכב. יש ילדים עושה היודעים שחבר טוב שלהם עשה מעשים לא-ישרים, כמו: גניבה, אלימות או שקרים, אבל הם לא יעירו לו כדי שלא ייחשבו למלשינים אלא לחברים טובים. לעומת זאת יש ילדים שחושבים שאם הם יעירו לחבר כזה, זה יעזור לו, משום שיש סיכוי שהוא יחזור למוטב. מה נכון לעשות ומה נחשבת חברות?

שימו ♥ קטע א' בנוי משפטים-משפטים ללא קשרים ביניהם, ורק אם הנושא מוכר, אפשר להבין מה רוצים לאמר. לעומת זאת בקטע ב' ישנן מילות קישור העוזרות לקשר בין המשפטים ולתת להם מובן.

דוגמות נוספות

לפניכם משפטים חלקיים, אולם גם ללא החלק הנוסף אפשר להבין את כוונת המשפט, משום שיש לו מילת קישור.

1. התכוננתי רבות למבחן אבל . . . . .
- גם ללא המשך אנחנו מבינים שלא הייתה הצלחה בבחינה כיוון שהמילה **אבל** היא מילת **ניגוד**, כלומר בניגוד למצופה.
2. לא הגעתי לבחינה כי . . . . .
- המילה **כי** היא מילת סיבה, ולכן בהמשך תופיע הסיבה. החלק הראשון הוא התוצאה.
3. לא חשתי בטוב ולפיכך . . . . .
- לפיכך** היא מילת תוצאה, לפנייה תבוא סיבה ולאחריה תוצאה.

טבלת מילות קישור

לפניכם טבלה של מילות קישור על-פי המשמעויות השונות.

6	5	3	2	1
תוצאה	תוספת	ניגוד	סיבה	זמן
לפיכך משום כך	נוסף על כך יתר על כן וגם	אבל אלא בניגוד ל לעומת בהשוואה ל ואילו	עקב מפני ש כיוון ש משום ש היות ש מאחר ש הואילו	כאשר כש אחר כך בזמן ש ראשית שנית לבסוף לאחרונה לפני
10	9	8	7	6
מילים המביעות החלטיות	ניסוחים שאינם מוחלטים	תכלית	ויתור	הסבר
ללא ספק אין ספק ש אפשר לומר ש	כנראה ייתכן ש מתקבל על הדעת קרוב לוודאי	כדי למען לְשֵׁם	למרות אף על פי ש אם כי אף ש על אף חֲרַף	כלומר דהיינו רוצה לומר... זאת אומרת... פירושו של דבר..

ציינו לאיזו עמודה שייכת כל אחת ממילות הקישור שלפניכם: לאחר מכן, כתוצאה מכך, כי, מאחר ש, כמו-כן, אולם, לכן, משום כך, הואיל ו, אך, בתחילה.

דוגמה

לאחר מכן – עמודה 1.

קראו את הפסקה, ובצעו את המשימות שאחריה.
 כשאנו שומעים ציפורים מצייצות, נדמה לנו שהן עושות זאת כי הן שמחות, אבל
 זו רק סיבה אחת לציוץ הציפורים. סיבה נוספת היא הרצון להרחיק ציפורים
 זרות מהקן שלהן. נוסף על כך, ציוץ של ציפור מושך את תשומת הלב של בן זוגה.
 לכן אפשר לומר ששירת הציפורים איננה רק מוזיקה נעימה, אלא היא משרתת גם
 מטרות נוספות.

1. פרטו את הסיבות לציוץ הציפורים.
2. מהן המילים שעזרו לכם לאתר את שלוש הסיבות לציוץ?
3. העתיקו את משפט הסיכום.
4. מהי המילה שעזרה לכם לאתר את משפט הסיכום? לאיזה סוג של מילות קישור שייכת המילה?
5. העתיקו את הפסקה בתוך כדי החלפת מילות הקישור במילות קישור נרדפות. (היעזרו בטבלה שבעמוד 44). תוכלו לשנות את סדר המשפטים, אבל אין לשנות את המשמעות של הקטע.

קראו את המשפטים שלפניכם, ובצעו את המשימות שאחריהם.

1. **כאשר** אני חושב על גלידה אני נעשה רעב.
2. רונה לא נשמעה לכללי הזהירות ו**כתוצאה מכך** נחבלה.
3. דנה התאמנה קשה **מכיוון** שרצתה לזכות בתחרות השחייה.
4. לא הלכתי למסיבה **משום** שלא חשתי בטוב.
5. **כשראיתי** אותה לראשונה מיד התאהבתי.
6. **ראשית** יש לשים את הקרם על העוגה ו**שנית** לקשט אותה.
7. לא היו טיסות לחו"ל **עקב** השביתה.
8. היום יורדים גשמים רבים **לפיכך** לא נוכל לקיים את המסיבה בחוץ.
9. המנהל מציע הצעה טובה יותר **ובנוסף על כך** גם מהירה יותר.
10. קודם הכנתי שיעורים, **אחר כך** יצאתי לשחק.
11. רמי ראה את הסרט **מפני** שהוא אוהב את השחקן הראשי.
12. **לאחרונה** עלו מחירי הדלק בארץ.
13. השנה ירד הרבה גשם **לעומת** השנה שעברה.
14. יוסי אוהב את הצבע השחור **בניגוד** לדני שאוהב את הצבע הלבן.
15. יש להזדרז **כדי** שנגיע בזמן אני לא אוהבת לשבת באזור המאחרים.
16. היא חכמה מאוד **ובנוסף** גם יפה.

א. הכינו טבלה במחברתכם, וחלקו אותה לחמש עמודות.

מילות תכלית	מילות תוספת	מילות תוצאה	מילות ניגוד	מילות סיבה	ביטוי זמן

- ב. מיינו את המילים המודגשות לטבלה שהכנתם.
 ג. הוסיפו לכל עמודה שתי מילות קישור מהידע האישי שלכם.
 ד. כתבו קטע, ושלבבו בו מילות קישור מהטבלה. (השתמשו בארבע מילות קישור לפחות).

קראו את הפסקה שלפניכם, זהו את מילות הקישור המופיעות בה, ושבצו אותן במקומות הנכונים בטבלה שערכתם במחברתכם.

ערכו של טיול בטבע

לטיולים בטבע יש ערך רב. באמצעותם אפשר להקנות את אהבת המולדת לנערים ולנערות עוד בגיל צעיר. במהלך הטיול לומדים בני הנוער על ההיסטוריה של מולדתם, כשהם פוגשים בממצאים ארכאולוגיים. נוסף על כך, הם לומדים על סוגי הפרחים, על הפרות ועל הסלעים המצויים בארץ. הטיול יכול להמחיש את הנאמר בשיעורי הטבע והגאוגרפיה, ולהפוך אותם למעניינים יותר. יתר על כן, חשיבות רבה יש להתבוננות בנופים היפים של הארץ באמצעות החוש המשמעותי ביותר – הראייה. חושים נוספים פועלים במהלך הטיול: טעם הפרות, ריח הפרחים ושמיעת קולות הציפורים. ככל שנרבה בטיולים ברחבי הארץ עם בני הנוער, כך נחזק את הזדהותם עם ארצם-ארצנו.

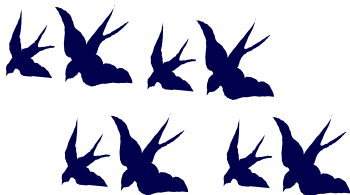
בטקסט שלפניכם מסומנים (עפ"י הסימנים המוסכמים) מילים לא-מוכרות, מאזכרים, מילות קישור וסימני פיסוק. צרו טבלה במחברתכם על-פי התבחינים המוצגים בדוגמה בעמוד הבא, ומלאו אותה כנדרש.

חצי מיליארד ציפורים אינן טועות / נמרוד צ'פני וערן טל, ("מעריב", 24/10/04)

בימים אלו מתחילה הרכבת האווירית(1) של הציפורים הנוודות מעל שמי ישראל. יותר מחצי מיליארד ציפורים – עופות דורסים, עופות מים וציפורי שיר – יעברו מעל ישראל בשבועות הקרובים, הנחשבים לשיא עונת הנדידה. ישראל, הממוקמת בין אירופה לאפריקה, היא מקום חנייה של הציפורים בדרכן מארצות הקור לארצות החום, ואתרי הצפרות בתקופה זו הומים בבני אדם ובציפורים. בחורף, כידוע, יורדות הטמפרטורות באירופה, ומזג האוויר הופך שם קר מאוד. בשל הקור, לציפורים אין מה לאכול, והן נודדות לאפריקה החמה. הציפורים לא ממשיכות לשהות באפריקה בקיץ מפני ששם צפוף להן מדי, וכאשר הן יכולות, הן חוזרות לאירופה, גם אם מדובר במסע של אלפי קילומטרים. יכולתן של הציפורים למצוא את דרכן לאפריקה וממנה חזרה לאירופה נעוצה בגנטיקה(2). זהו ניווט מורכב, והוא מוצפן בקוד הגנטי(3) של כל אחת מהציפורים. בשמים אפשר לראות את הציפורים נודדות במבנה של חץ שציפור בראשו. אותה ציפור אינה המנהיגה, אלא ציפור נודדת כמו כל הציפורים האחרות, והיא מתחלפת בציפור הבאה בתור. הציפור הראשונה בחץ חותכת את האוויר, וכך היא מפחיתה את ההתנגדות בחברותיה. מי שעפה ראשונה, עושה את העבודה הקשה. כדי שהמעמסה לא תיפול על כתפיה של ציפור אחת, הן מתחלפות. ישראל היא שיאנית עולם בציפורים נודדות בשל מיקומה בצוואר הבקבוק(4) של ציר הנדידה. ישראל מתאימה גם כי אין בה אזורים גבוהים מדי או מדבריות גדולים מדי או מקווי מים גדולים. היא מהווה מסדרון צר שמעליו עוברות יותר מחצי מיליארד ציפורים.

20 הציפורים מגיעות לכאן לעצירה, למנוחה, כמעט באפיסת כוחות לאחר מעוף של כ- 3,000 ק"מ.

- (1) רכבת אווירית – כלי טיס המוטסים זה אחר זה.
- (2) גנטיקה – תחום הקשור לתורשה (הגנים אחראים לתורשה)
- (3) קוד גנטי – יכולות מולדות (בגלל הגנים).
- (4) צוואר הבקבוק – מטפורה למעבר צר שנוצר בו פקק

המילה	השורה	האם זו מילה לא-מוכרת, מאזכר, מילת קישור או סימן פיסוק?	הפירוש, או התפקיד, או למי הכוונה
זו	5	מאזכר	לתקופה בה נודדות הציפורים

שחקו במשחק של חילות קישור.

תלמיד היושב בראש טור יבנה משפט. התלמיד השני יתחבר אליו במילת קישור, השלישי יוסיף מילת קישור כדי להמשיך וכך הלאה. מי שאינו ממשיך או מי שמתמש במילת קישור שאיננה מתאימה – יוצא מהמשחק.

מילות הקישור חייבות להיות בעלות משמעות.

עתה נבדוק אם "הדיאלוג" עזר לכם בהבנת הטקסט.

חצי מיליארד ציפורים אינן טועות: משימות

איתור מידע

1. מדוע חולפות הציפורים הנודדות בארצנו?

מטה-לשון

2. מה תפקידו של הקו המפריד בשורה 2? (היעזרו בעמוד 34).

א. להראות פירוש

ב. להפריד בין חלקי המשפט

ג. לציין פירוט

ד. אף לא אחת מהתשובות

3. מה פירוש המילה "הומים" בשורה 5?

א. מלאי אדם

ב. משמיעים המיה

ג. ריקים

ד. אף לא אחת מהתשובות

4. מה פירוש המילה "מוצפן" בשורה 11?
- חבוי
  - שמור
  - מוסתר
  - כל התשובות נכונות
5. מה פירוש הצירוף "לא ממשיכות לשהות" בשורה 8?
- לא נודדות
  - לא נשארות
  - חוזרות
  - תשובות ב' + ג'
6. למה מתייחסת המילה "היא" בשורה 19?
- לאפריקה
  - לאירופה
  - לישראל
  - למסדרון צר
7. מה מתאר הביטוי "צוואר הבקבוק" בשורות 17-18?
- המעבר בו נודדות הציפורים מאירופה לאפריקה
  - האזור של מדינת ישראל
  - האזור הארוך ביותר, כמו צוואר של בקבוק, בו נודדות הציפורים
  - תשובות א' ו- ב' נכונות
8. איזה סוג של אמצעי ספרותי קיים בביטוי "רכבת אווירית" שבשורה 1?
- תיאור
  - דימוי
  - האנשה
  - מטפורה

9. א. מה מציינת מילת הקישור "כדי" בשורה 15?

1. ניגוד

2. תוצאה

3. תכלית

4. סיבה

ב. מהו התפקיד המשותף של מילות הקישור גם אם בשורה 9 ו- אלא בשורה 13?

1. תוספת

2. ניגוד

3. סיבה

4. תוצאה

10. למה מתכוונת המילה "הוא" בשורה 11?

א. לדופן

ב. לניווט

ג. לקוד גנטי

ד. ליכולת

ארגון מידע

11. מי עושה את התפקיד הקשה ביותר ב"חץ" בזמן המעוף? מדוע?

12. מהי הסיבה העיקרית לנדידת הציפורים לאפריקה?

13. מדוע עוברות הציפורים בנדידתן מעל ישראל?

14. כיצד קיבלו הציפורים את היכולת לנדוד מאירופה ובחזרה לאפריקה?

א. מלמידה מהוריהם

ב. מתורשה

ג. בתרגול לאורך השנים

ד. אף לא אחת מהתשובות

15. על-פי מה נקבעת חזרתן של הציפורים מאפריקה לאירופה?

א. על-פי מזג האוויר

ב. על-פי הצפיפות

ג. על-פי מזג האוויר והצפיפות

ד. החום של אפריקה

היסק

16. מהי מטרת המאמר? (בחרו את התשובה המתאימה ביותר.)

א. לספר על ציפורים נודדות

ב. למסור מידע על סיבות לנדידת הציפורים

ג. להסביר את המיוחד בתופעת הנדידה ומסלולה

ד. להציג את ישראל כשיאנית עולם בציפורים

17. מדוע הפכה ישראל לשיאנית עולם בציפורים נודדות?

ידע לשוני

18. לפניכם קבוצות מילים.

א. בשורה שיש בה מילה יוצאת דופן מבחינת השורש שלה, העתיקו את המילה

היוצאת דופן, ורשמו את השורש המשותף של שתי המילים הנותרות.

ב. בשורה שכל המילים בה הן מאותו שורש, רשמו את השורש המשותף לשלוש

המילים.

1	נְדִידָה	נוֹדְדוֹת	נָדַד
2	רְכָבָת	מְרַכְבָּה	רְכִיבָה
3	צָפוֹף	צָפַר	צַפְרִים
4	מְצַפֵּן	פְּצָפוֹן	צָפוֹן
5	מְנַהֲגִים	מְנַהֲיָה	נָהַג
6	עֲצִירָה	עוֹצְרוֹת	עֲעִירוֹת

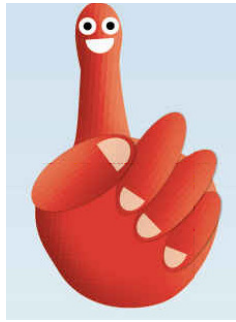
הבעה בכתב

19. העתיקו מהטקסט שישה משפטים שמייצגים, לדעתכם, את עיקר התוכן של הטקסט.

20. הציגו בשש שורות תופעת טבע שאתם מכירים, שהיא מופלאה בעיניכם (לא זו של נדידת הציפורים). תארו את התופעה, והסבירו מה מופלא בה בעיניכם.

© כל הזכויות שמורות לחברת "לומדים להצליח"

צילום דף זה הוא עבירה על החוק

זמנים וגופים

זמן

אנו משתמשים בארבעה זמנים: עבר, הווה, עתיד וציווי. אפשר לזהות את הזמן לפי סימנים.

א. עבר – סימות תי, ת, ה, נו, תם, תן, X. בצורת "הוא" אין סימות.
ב. הווה – ארבע הטיות: יחיד, יחידה, רבים, רבות.

אני, אתה, הוא – יחיד
אני, את, היא – יחידה
אנחנו, אתם, הם – רבים
אנחנו, אתן, הן – רבות

סימות ה' או ת'
סימות ות

בבנין נפעל נוספת לשורש התחילית נ'. בבניינים פיעל, פועל, התפעל,

הפעיל והופעל נוספת לשורש התחילית מ'.

פועל (קל) שומר, שומרת, שומרים, שומרות

נפעל נשמר, נשמרת, נשמרים, נשמרות

פעל מספר

פעל מספר

הפעיל מכתב

הפעל מכתב

התפעל מתכתב

ג. עתיד – המילה חייבת להתחיל באחת מהאותיות התחיליות א/י/ת/ן.

אתלבש, תתלבש, יתלבש, נתלבש, תתלבשי. זכרו "אני" ב"עתיד": א'.
אלביש, אספר, ילביש, יספר
אשמור, אודיע, אספר

ד. ציווי – רק ארבע הטיות: אתה, את, אתם, אתן.

שמר, שמרי, שמרו, שמרנה.

גוף

רבים		יחיד		גוף
מדברים, מדברות	אנחנו	מדבר, מדברת	אני	ראשון
נוכחים, נוכחות	אתם, אתן	נוכח, נוכחת	אתה, את	שני
נסתרים, נסתרות	הם, הן	נסתר, נסתרת	הוא, היא	שלישי

לפניכם שני טקסטים. העתיקו את הפעלים המודגשים, וציינו את השורש, את הזמן ואת הגוף של כל אחד מהם. תוכלו לבנות במחברת טבלה כמו זו שלפניכם.

דוגמה

הפועל	שורש	גוף	זמן
נִפְתַּח	פ-ת-ח	עבר	נסתר

טקסט מס' 1

קערת העץ / סיפור עממי

בבית קטן גרו סבא, בנו, כלתו ונכדו.

סבא היה זקן מאוד. ידיו רַעְדוּ, עיניו קהו מראות, ואוזניו כְּבָדוּ משמוע. גם שיניים לא היו בפיו. ובשעה שהיה אוכל – היה האוכל נוֹפֵל מפיו, נוֹטֵף על זקנו וּמְלַכְלֵךְ את בגדיו ואת השולחן.

ראו זאת בנו וכלתו והתְּבַיְשׁוּ להושיבו עמם ליד השולחן. הם הושיביהו בצד, ליד שולחן קטן, ושמו את מזונו בקערת עץ, כדי שלא יִשְׁבַר את הכלים היקרים אשר בבית.

נֶאֱנַח סבא, ישב ליד השולחן הקטן וּאָכַל את סעודתו לבדו.

יום אחד ראו האב והאם שבנם הקטן מְחַזֵּק בידו בול-עץ וסכין וּמְגַלֵּף משהו בעץ. "מה אתה עושה, בני?" שאל האב.

"אני מגלף קערת עץ," ענה הילד. "כאשר אתה ואמא תהיו זקנים, אושיב אתכם ליד שולחן קטן בצד וּאֶאֱכִיל אתכם מתוך קערת העץ הזאת, כפי שאתם עושים לסבא..."

הצטערו ההורים על שֶׁהֶעֱלִיבוּ את אביהם הזקן, ומאז ישב עמם יחד ליד השולחן, והם היו מְאֻכְלִים אותו וּמְטַפְּלִים בו בכבוד גדול.

למציאת שורש נסו להטות את הפועל בצורות נוספות. הצורה הטובה ביותר היא עבר נסתר. יש להשמיט אותיות הקשורות לגוף או לבניין. תוכלו להיעזר בעמוד

.30

בקונגרס הציוני הראשון

ביום כ"ב באלול תרנ"ז (29 באוגוסט 1897) נפתח בבזל הקונגרס הציוני הראשון בטקס חגיגי רב רושם. מאתיים צירים מכל ארצות הגולה ישבו לבושי הדר, וביציעים הצטופפו אורחים רבים. זקן הצירים, ד"ר קרפל ליפא מרומניה, בָּרַךְ בקול רועד את ברכת "שהחיינו", ופָּתַח את הקונגרס. רטט עֶבֶר בכל האולם, ודמעות שמחה זָלְגוּ מעיניים רבות.

הרצל ניגש אל הבמה בשקט ובקוממיות כבן מלכים. מיד קמו כל הנאספים על רגליהם, ובתשואות סוערות קָבְלוּ את פני המנהיג.

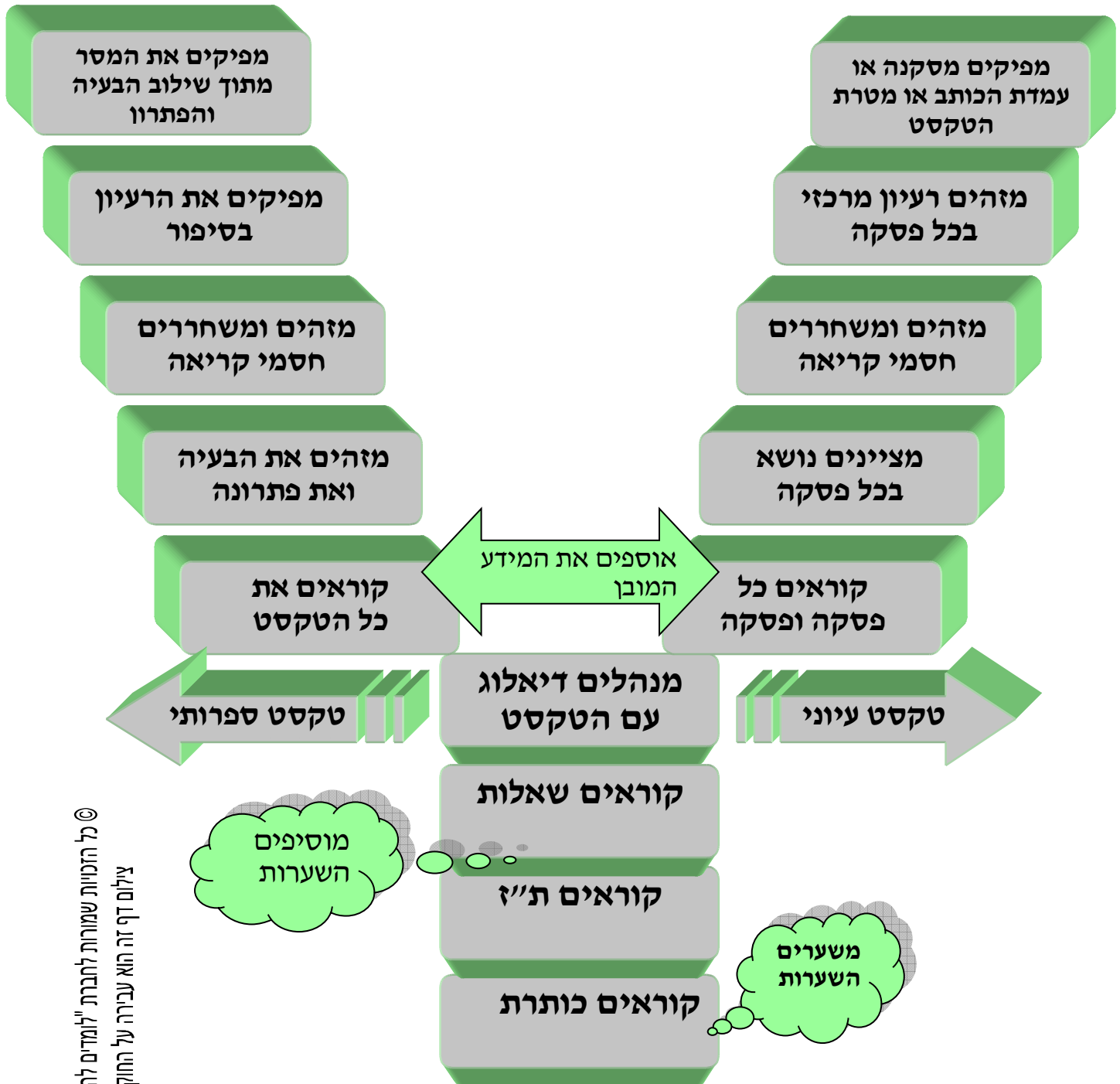
וכך מִתְאַר הסופר בן-עמי את הופעתו של הרצל בפתיחת הקונגרס:

"לאט עולה הרצל על הבמה. עיניי נעוצות בפניו. אבל מיהו האיש הזה? אין זה אותו הרצל שידעתיו עד הנה, שראיתיו רק לפני יום אחד. דמותו נפלאה ונהדרת, דמות מלכות מופיעה לעינינו! ומבט לאיש הזה גא ומרוכז ספוג עצבות שקטה. אין זה אותו הרצל ההדור הווינאי, אלא אחד מזרע בית דוד, שקם לפתע מקברו ונתגלה לפנינו בכל תפארתו האגדית. חמש עשרה דקות רָעַד האולם מתשואות התלהבות, מחיאות כפיים סוערות ונפנוף מטפחות. נדמה היה כי החלום הגדול של עמנו, חלום בן אלפיים שנה, עוֹמֵד להתגשם, כאילו עָמַד לפנינו משיח בן-דוד. ורצון אדיר תקפני לקרוא בתוך הים הסוער של תרועות ותשואות: "יחי המלך"! נאומו של הרצל בקונגרס הצטיין בפשטות ובבהירות. בין היתר זָרַק הרצל לתוך האולם את הססמה, שְׁנִחֲקָקָה מאז בלב מיליוני יהודים: "הציונות היא שיבה ליהדות לפני שיבה לארץ היהודים." רושם אדיר עשה נאומו של הרצל על צירי הקונגרס. כל אלה שְׁנַמְצָאוּ באותו מעמד, הִרְגִישוּ, שקם בישראל מדינאי גדול, אליו נשואות עיני היהודים בכל ארצות פזוריהם.

(*"תולדות עמנו"*, חלק שישי, ב' אביביג' פרסקי

הוצאת "יבנה", תל אביב, תש"ט)

עולים מעלה-מעלה נדבך אחר נדבך בדרך להבנת הטקסט

© כל הזכויות שמורות לחברת "לומדים להצליח"
צילום דף זה הוא עבירה על החוק

טרום קריאה

כותרת, תעודת זהות ושאלת שאלות

כאמצעי לשיפור הבנת הנקרא

כותרת, תעודת זהות

כותרת הטקסט יכולה לרמז על מה ידובר בטקסט, אבל ישנן כותרות רבות שאינן מרמזות, ויש כאלה שאפילו מטעות. דבר אחד ברור: אל לנו "להפליג" למרחקים בעקבות הכותרת, אלא להתייחס לכתוב בלבד!

אנו מכירים מגוון כותרות, כולן מתחלקות לשתי קבוצות: כותרות שמוסרות מידע, וכותרות שאינן מוסרות מידע. כותרות "שקופות" הן ענייניות, עובדתיות מוסרות מידע, ואילו כותרות "עמומות" הן אירוניות או פיקנטיות ומוסרות פחות מידע.

תפקיד הכותרת הוא בדרך כלל למשוך את תשומת הלב של הקורא ולרמוז לו על התוכן.

תעודת זהות – לכל טקסט (עיוני בדרך כלל) יש ת"ז, כלומר: מי כתב, היכן ומתי פורסם. תעודת זהות יכולה לעזור לקורא אם הוא מעורה בענייני היום, מדפדף בעיתונים או בירחונים. אם הקורא מגלה לפי הירחון, שהנושא יהיה איכות הסביבה, זה מקדם את השערותיו לגבי תוכן הטקסט וכך גם לגבי הכותב.

שאלות שאלות

במיומנות זו כדאי להשתמש בעיקר בטקסטים עיוניים.

השיטה: קוראים את השאלה, מוחקים את מילות השאלה וההוראה, הופכים את ההיגד למשפט חיווי, ומתייחסים לתוכן. דוגמה: ~~מתי~~ חולפות הציפורים בארצנו? המידע מהשאלה הוא: ~~מתי~~ ציפורים חולפות בארצנו.

לפיכך התשובה תהיה: הציפורים חולפות בארצנו ב...

שאלה נוספת: ~~צאנו~~ שלוש סיבות לנדידת הציפורים. המידע מההיגד הוא שהטקסט יציג שלוש סיבות לנדידת הציפורים.

לפיכך התשובה תהיה: שלוש הסיבות לנדידת הציפורים הן...

תוכן סמוי – טקסט עיוני

כוונת (מטרת) הטקסט

מהי כוונת הטקסט?

השאלה קשורה לממד ההבנה ברמת חשיבה גבוהה – מטה-קוגניציה (מטה-הבנה).

מטרת הטקסט היא היעד המרכזי שהטקסט נכתב למענו. ייתכן שקיימות מספר מטרות לטקסט. לפיכך יש לקרוא היטב את כל המסיחים, לפני שקובעים מהי המטרה.

לפניכם היגדים המתאימים לשאלות העוסקות במטרת הטקסט. כשתקראו טקסט, ותזהו במטרה חדשה, הוסיפו אותה לרשימה שלכם.

מטרות הטקסט

* ללמוד מהנתונים בטקסט

* להציג בעיה

* להציג בעיה ופתרונה

* להציג סיבה

* להציג סיבה ותוצאה

* להציג מידע

* להשוות בין תופעות

* להציג תופעה

* להזהיר בפני סכנות

* לדווח על אירוע, על בעיה

* להסביר

* לבקר

* לשכנע

כיצד נדע מה מטרת הטקסט?

כדי לדעת מה המטרה עלינו לזהות את הנושא של כל פסקה. למשל, בטקסט המציג את בעיית תאונות הדרכים, ייתכן שרוב הפסקות יעסקו בגורמים ללא פסקת פתרון. המטרה, במקרה זה להציג גורמים לתאונות. אולם אם לקראת סוף המאמר יעסקו הפסקות בדרכי פתרון, מטרת הטקסט היא הצגת גורמים לבעיה ודרכי פתרון.

לעתים מוצגת בתחילת המאמר טענה, ולאורך המאמר אנו רואים שהכותב מתנגד לה ומנסה לערער עליה. ברור לנו שהמטרה היא לבקר, אולם ייתכן שהוא ינסה לשכנע לקבל דעה אחרת.

לעתים הכותב מציג מידע בתחילת המאמר, ובהמשך הוא מביע עמדה לגבי המידע שהוצג בתחילה. אין זה אומר שכוונת הטקסט היא למסור מידע בלבד, אלא למסור מידע ולהביע דעה.

בדרך כלל מטרת הטקסט קשורה לסוגו של הטקסט. להלן כמה דוגמות.

המים בירושלים

טקסט 1:

- בעיה { אחת הבעיות העיקריות של העיר ירושלים במשך כל השנים הייתה אספקת המים לתושבי העיר. המעיינות באזור ירושלים מעטים ודלים, וכמות המים שבהם לא הספיקה לצורכי התושבים. נוסף על כך, שלוש פעמים בשנה היו יהודים רבים עולים לירושלים, וכמות המים הדרושה גדלה.
- פתרון { במשך כל השנים חיפשו האנשים פתרונות לבעיית המים בירושלים. דרך אחת להשגת מים בימי קדם הייתה אגירת מי גשמים בבורות שחפרו לצורך כך בסלעים, ובברכות.
- פתרון { הדרך השנייה לאספקת מים לעיר הייתה על-ידי העברת מים ממעיינות מרוחקים. המבצע היה מסובך מאוד, ונדרשו לכך השקעה גדולה, עבודה וידע רב. כיום מסופקים המים לירושלים על-ידי צינורות ומשאבות מהמוביל הארצי.
- פתרון { בטקסט מוצגת בעיה בשלוש השורות הראשונות, ובהמשך מוצגות דרכי הפתרון בעבר ובהווה. מטרת הטקסט - להציג בעיה ופתרון.

לוויין מהו?

לוויין הוא גוף שהאדם שולח אל החלל, והוא מקיף את כדור הארץ או גוף שמימי אחר. הלוויין מאפשר להעביר כמות מידע גדולה, וכל זאת באמצעות אנטנות פשוטות יחסית.

הלוויין הומצא לפני 50 שנה בערך, ובהתחלה נעזרו בו בפיתוחים צבאיים. לאט-לאט התחילו להשתמש בו כאמצעי תקשורת אזרחית (לא צבאית). ישראל שיגרה לחלל את הלוויין "עמוס" לפני חמש שנים, והוא אמור לספק את כל צורכי התקשורת של המדינה. כיום יש לישראל מספר לוויינים שעונים על הצרכים שלה.

ישנם סוגים שונים של לוויינים: לווייני תקשורת,
לווייני צילום,
לווייני שידור.

כל אחד מהם משייט בגובה שונה בהתאם לתפקידו. הלוויינים שחגים בגובה נמוך מעל פני הארץ משמשים בעיקר לתקשורת אישית כמו שיחות טלפון. התפקיד העיקרי של לווייני התקשורת כיום הוא הפצת שידורים, כלומר "שידור בזמן אמת" של כל מיני אירועים: משחקי כדורגל, הסכמי שלום, אסונות, הופעות מוסיקליות ועוד.

דוגמות נוספות של שימושים בתקשורת לוויינית:

- * תלמידים הגרים רחוק מהאוניברסיטה יכולים להקשיב להרצאות של מרצים;
- * רופא הגר במקום מרוחק יכול לקבל עזרה ממרכז רפואי כיצד לטפל בחולים.
- בקרוב נוכל לקלוט בטלוויזיה הביתית ישירות מהלוויינים מאות ערוצים. לא דרך הכבלים כמו שקורה היום, אלא באמצעות צלחות קליטה קטנות.

בטקסט הזה ניתנו עובדות ומידע על הלוויין. זהו **טקסט מידעי**.

בקונגרס הציוני הראשון

ביום כ"ב באלול תרנ"ז (29 באוגוסט 1897) נפתח בבזל הקונגרס הציוני הראשון בטקס חגיגי רב-רושם. מאתיים צירים מכל ארצות הגולה ישבו לבושי הדר, וביציעים הצטופפו אורחים רבים. זקן הצירים, ד"ר קרפל ליפא מרומניה, בירך בקול רועד את ברכת "שהחיינו", ופתח את הקונגרס. רטט עבר בכל האולם, ועיניים רבות זלגו דמעות שמחה.

הרצל ניגש אל הבמה בשקט ובקוממיות כבן מלכים. מיד קמו כל הנאספים על רגליהם, ובתשואות סוערות קיבלו את פני המנהיג.

וכה מתאר הסופר בן-עמי את הופעתו של הרצל בפתחת הקונגרס:

"לעוט עולה הרצל על הבמה. עיניי נעוצות בפניו. אבל מיהו האיש הזה? אין זה אותו הרצל שידיעתיו עד הנה, שראיתיו רק לפני יום אחד. דמותו נפלאה ונהדרת, דמות מלכות מופיעה לעינינו! ומבט לאיש הזה גא ומרוכז, ספוג עצבות שקטה. אין זה אותו הרצל ההדור הווינאי, אלא אחד מזרע בית דוד, שקם לפתע מקברו ונתגלה לפנינו בכל תפארתו האגדית. חמש עשרה דקות רעד האולם מתשואות התלהבות, ממחיאות כפיים סוערות ומנפנוף מטפחות. נדמה היה כי החלום הגדול של עמנו, חלום בן אלפיים שנה, עומד להתגשם, כאילו עמד לפנינו משיח בן-דוד, ורצון אדיר תקפני לקרוא בתוך היס הסוער של תרועות ותשואות: "יחי המלך!"

נאומו של הרצל בקונגרס הצטיין בפשטות ובבהירות. בין היתר זרק הרצל לתוך האולם את הססמה, שנחקקה מאז בלב מיליוני יהודים: 'הציונות היא שיבה ליהדות, לפני שיבה לארץ היהודים'. רושם אדיר עשה נאומו של הרצל על צירי הקונגרס. כל אלה שנמצאו באותו מעמד הרגישו, שקם בישראל מדינאי גדול, אליו נשואות עיני היהודים בכל ארצות פזוריהם.

(תולדות עמנו", חלק שישי, ב' אביבי/ג' פרסקי)

הוצאת "יבנה", תל אביב, תש"ט)

שימו כאן מסומנות קצת מהמילים המתארות. בטקסט מצויות כל-כך הרבה מילות תואר, זה המאפיין את הטקסט. לפיכך מטרת הטקסט - **לתאר את המעמד בבזל** – נאום הפתיחה בקונגרס הציוני הראשון. זהו **טקסט תיאורי**.

החלב וחשיבותו

טקסט 4:

+ טענה
+ הוכחה
+ דוגמה
+ הסבר
+ סיום

החלב הוא אחד המזונות החשובים ביותר לבעלי החיים ולאדם כאחד. יש בחלב הרבה חומרים הדרושים לבניין גופו של האדם, והם גם מספקים לו חומר דלק לעבודה ולמשחק. החלב הוא מזון נוח מאוד לעיכול (עבור רוב בני האדם). כלומר הגוף יכול להשתמש בו בקלות. עובדה היא כי החלב הוא מזון יחיד של תינוקות ושל גורים. לכן חשוב לשתות חלב בכל יום.

ישמו כאן מופיעה במשפט הראשון טענה, ובהמשך משפטים תומכים. זוהי פסקת טיעון. לפיכך זהו טקסט טיעוני.

שיפור במצב הבריאות בעולם

טקסט 5:

סיבה

הפער בין המדינות המפותחות למדינות המתפתחות בתחום הבריאות מצטמצם, ומסתמן שיפור ביישום אמצעים לבלימת התפשטות מחלות קשות במדינות העניות. כך עולה מדוח הבריאות העולמי.

תוצאה

כי השיפור מורגש בעיקר בעלייה בתוחלת החיים במדינות המתפתחות. תוחלת החיים העולמית הממוצעת כיום היא 63 שנים – לעומת 46 לפני שנים אחדות, ובו בזמן נרשמה ירידה משמעותית בשיעור תמותת התינוקות במדינות המתפתחות.

בד בבד עם השיפור במצב הבריאות מתריעים מחברי הדוח על כך שניצול תקציבי הבריאות במדינות מתפתחות איננו יעיל. במקרים רבים התקציבים מיועדים למטרות שחשיבותן מוטלת בספק, וידוע על מקרים לא מעטים שבהם תקציבי בריאות הופנו ברובם למימון טיפולים רפואיים לאנשי השלטון והפקידות הבכירה.

מחברי הדוח מציעים דרכים ואמצעים לשיפור נוסף במצב הבריאות במדינות המתפתחות. בין היתר, הם ממליצים להרחיב את השימוש בחיסונים נגד מחלות מידבקות ולהגדיל את השימוש ביוז ובוויטמין A.

(מתוך: ידיעה בעיתון "הארץ", מאת שלמה שמיר, 8 ביולי, 1993.)

ישמו כאן מופיעה סיבה לשיפור במצב הבריאות בעולם. לפיכך מטרת הטקסט להציג סיבה ותוצאה.